

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

**Komentovaný překlad úryvků románu Johna Wraye
The Lost Time Accidents**

(bakalářská práce)

2024

Roman Popiolek

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Název CZ: Komentovaný překlad úryvků románu Johna Wraye *The Lost Time Accidents*

Název EN: Annotated translation of excerpts from John Wray's novel *The Lost Time Accidents*

Autor: Roman Popiolek

Studijní obor: Angličtina pro komunitní tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.

Počet znaků: 64 724 (příloh)

Počet stran (podle znaků /1800): 36

Počet stran (podle čísel): 57

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vlastní překlad vybraných částí románu *The Lost Time Accidents* od rakousko-amerického spisovatele Johna Wraye. Praktická část této práce obsahuje vlastní překlad vybraných kapitol, po praktické části následuje představení autora a jeho díla a následný komentář překladové části v souvislosti se zvolenou literaturou a všeobecně uznávanými překladatelskými postupy.

Klíčová slova: komentovaný překlad, román, novela, John Wray, autorský styl

Seznam použitých zkratk:

VT – Výchozí text

CT – Cílový text

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne

Jméno a příjmení

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Jitce Zehnalové, Dr. za užitečné odborné vedení, pomoc, cenné rady a především trpělivost, které mi poskytla v průběhu vypracování této práce.

OBSAH

TABLE OF CONTENTS

1	Úvod.....	5
	1.1 John Wray a jeho dílo.....	6
	1.2 Volba románu.....	6
	1.3 Obsah.....	Chyba! Záložka není definována.
2	Překlad	7
	2.1 Kapitola II.....	7
	2.2 Kapitola VII.....	14
	2.3 Kapitola XI.....	17
	2.4 Kapitola XII.....	23
3	Překladatelský komentář.....	27
	3.1 Specifika autorského stylu.....	27
	3.2 Rovina jazyková.....	28
	3.3 Rovina lexikální	29
	3.3.1 Název díla.....	29
	3.3.2 Přechylování příjmení.....	30
	3.3.3 Lexikální využití kurzívy.....	30
4	Rovina časová	31
5	Závěr.....	34
	5.1 Introduction	Chyba! Záložka není definována.
	5.2 Teorie (dramatický oblouk): research problem/ question.....	Chyba! Záložka není definována.
	5.3 Můj oblíbený Guru: Citace a příklady	Chyba! Záložka není definována.
	5.4 Geniální závěr	Chyba! Záložka není definována.
	5.4.1 Nezapomeňte, o čem to bylo.....	Chyba! Záložka není definována.
6	Works Cited (nebo popř. References)	Chyba! Záložka není definována.

1 Úvod

Tato práce se zabývá románem amerického autora Johna Wraye *The Lost Time Accidents* a následným komentovaným překladem vybraných ukázek. Překladatelský komentář je zaměřen na

specifické rysy autorského stylu Johna Wraye a jeho použití dobových reálií. Součástí práce je také stručné představení autora, jeho díla a stylu.

První část této práce bude věnována stručnému shrnutí děje *The Lost Time Accidents* a jeho zasazení do celkového kontextu autorova díla. Román sleduje příběh rodiny Toulů, jejíž členové budou po několik generací ovlivněni objevem možnosti cestování časem.

Teoretická část se bude zabývat problematikou autorského stylu Johna Wraye. Tato analýza jeho jazykových návyků poslouží k zasazení *The Lost Time Accidents* do celkového kontextu autorova díla a bude v korelaci se závěrečným komentářem k praktické části, ve kterém bude dále rozvedena na příkladech z překladu samotného.

Zmíněná praktická část bude obsahovat komentovaný překlad vybraných úryvků románu *The Lost Time Accidents*. Bude se jednat o kapitoly II, VII, XI a XII, které se odehrávají převážně na počátku 20. století a následně během 2. světové války, použité reálie a jazykové prostředky tak budou lépe porovnatelné. Překlad se bude řídit fázemi překladatelského procesu podle Levého, dále budu pracovat s díly *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání* (Fišer, 2009) a *Překlad a překládání* (Knittlová a kol., 2010). Výchozí text bude možné dohledat ve volné příloze bakalářské práce.

Komentář bude zaměřen na autorův styl v souladu s teoretickou částí. Cílem této práce je představit českému čtenáři nového autora Johna Wraye, analyzovat jeho dílo a styl z hlediska poznatků české translatické teorie a přeložit část jeho románu *The Lost Time Accidents*, jehož překlad se zatím na českém trhu neobjevil. V návaznosti na tuto bakalářskou práci si kladu za cíl přeložit i zbytek zmíněného románu a nabídnout ho k publikaci.

1.1 John Wray a jeho dílo

John Wray je současný spisovatel rakousko-amerického původu. Narodil se ve Washingtonu, D.C., vystudoval Oberlin College a v současné době žije v Mexico City (Daneman, 2009). Za svůj dosavadní život vydal šest románů, ve kterých se věnuje poměrně široké škále témat, pro jeho styl je však velmi typické detailní zaměření na postavy a jejich vývoj. Za svůj první román *The Right Hand of Sleep* (Wray, 2001) obdržel Whitingovu cenu za literaturu (Whiting Award) (Daneman, 2009), na tuzemském trhu v současnosti najdeme pouze jeden z jeho románů, *Lowboy* (Wray, 2009), do češtiny přeložen Petrem Eliášem jako *Spodek* (Wray, 2013).

1.2 Volba románu

Na román *The Lost Time Accidents* se zaměřuji zejména kvůli jeho širokému časovému narativu – je zde zobrazena problematika cestování časem a děj se odehrává v rozmezí celého dvacátého století – a pro jeho částečné zasazení do oblasti rakousko-uherské Moravy. Toto geografické a dobové zasazení hraje zásadní roli v použitém jazyce díla. Kromě dobových jazykových reálií bere autor v potaz i vliv německého jazyka na ostatní jazyky vyskytující se v tehdejší Rakousko-Uhersku (v případě Moravy tedy samozřejmě na češtinu). Levý (1998, s. 45) ve svém díle uvádí, že součástí autorova subjektu jsou často stopy jeho doby a životního

prostředí. Částečný rakouský původ Johna Wraye a jeho znalost místních reálií a prostředí tedy evidentně měly vliv na autorův výběr zasazení a výrazně se projevují v celém románu *The Lost Time Accidents*.

2 Překlad

2.1 Kapitola II

MŮJ PRADĚDA se z komatu již neprobral, paní Havenová, a v celém tom zmatku se na jeho poznámky dočista zapomnělo. I tak by těmto stránkám dokázala porozumět pouze jediná osoba, a té zase slušnost bránila, aby se o ně přihlásila. Marta Svobodová nakonec ani nesvědčila u soudu, vzhledem k primitivním dopravním předpisům tehdejší doby to postrádalo smysl. I kdyby se pan Bachling skutečně nějakého přestupku dopustil, zanedbatelná rychlost jeho vozidla by ho hned zase sprostila veškeré viny. Namísto policie paní Svobodovou začali vyslýchat Ottokarovi synové, Kašpar a Waldemar, skuteční dědicové otcova odkazu, tedy jeho podniku a lásky k *fenchelwurstu*.

Poměr Marty s Ottokarem nebyl žádným tajemstvím a v následujících dnech a týdnech se všechny oči (snad kromě těch prababiččiných) začaly upírat na ni. Svě dva sousedy však nepotěšila. Když druhý den řeznictví otevřelo dveře svým zákazníkům, stála za pultem jako vždycky, možná trochu upjatěji než obvykle, ale jinak poměrně klidně. Žádný ze zákazníků se neodvážil utrousit poznámku na účet její náhlé upjatosti a povzbudit ji, očividně na to neměla náladu.

Když se však ve dveřích objevili Waldemar a Kašpar, začala být trochu hovornější.

* * *

V době té nehody byli můj dědeček a jeho bratr v pubertě, do plnoletosti jim zbýval asi rok a často je lidé vnímali jako dvojčata. Waldemar byl o něco vyšší než jeho starší bratr a světem procházel vzpřímeně a elegantně.

Kašpar, můj dědeček, byl snědý, tichý chlapec s pevnou čelistí, na svůj věk poněkud vážný, zato s dobromyslnou podezíravostí emigranta, kterým se v budoucnu i stal. Waldemar byl oblíbencem své matky, Kašpar zase otce. Ačkoli byl méně urostlý než jeho mladší bratr a rozhodně méně od rány, byl to právě Kašpar, na jehož širokých ramenou spočívaly naděje a budoucnost celé rodiny. Měl v sobě správnou míru rozhodnosti a rozumu, což se o Waldemarovi často říci nedalo. Jeho zdánlivý nedostatek představivosti byl přesně tím, co společnost Toula & Synové po náhlém odchodu jejího výstředního zakladatele potřebovala. To ráno 26. června však obchod s nakladačkami nemohl být ani jednomu z chlapců vzdálenější.

Celých šest bloků šli bratři bok po boku, mluvili vážným a sebestředným šeptem, a když konečně dorazili k řeznictví paní Svobodové, horečně zabušili na jeho žluté dveře.

Marta Svobodová nebyla typickou řeznicí, byla to tichá, vždy slušně oblečená žena se zálibou v operách a odporem k pachu syrového masa. (Možná ji můj pradědeček okouznil právě díky tomu, že se sama cítila jako vyvrhel, kterého svět nechápe a odmítá) Byla velmi sečtělá a pilně si vše zapisovala do deníků: většinu toho, co jsem se o té době dozvěděl, jsem získal právě z nich. Například její zápis z 26. června, přesně dva týdny po Ottokarově smrti a sedm dní po jeho pohřbu, mi poskytl první obrázek mého dědečka jako mladého muže, a zároveň mi pověděl víc o jeho bratrovi, který se měl brzy stát nechvalně známým.

Těsně před polednem, v čas jejich obvyklého setkání, zaslechla Marta Ottokarovo charakteristické klepání na dveře a odplížila se dolů do obchodu. Velmi se trápila, spala bolestně málo a na okamžik se obávala o svůj zdravý rozum. Silueta za matným sklem také vypadala jako Ottokarova, snadno by mohla utéct zpátky nahoru, ale v tom si za onou siluetou všimla ještě siluety druhé, tentokrát o něco vyšší a méně shrbené. Marta s chlapci Toulovými pořádně nemluvila od jejich dětství, a představa, že s nimi má mluvit právě teď ji děsila víc, než nějaký přízrak za dveřmi. Přesto jim nakonec otevřela.

„Pozdrav pánbůh, Frau Svoboda,“ řekl ten menší. Zdálo se, že neví, zda se má uklonit, nebo jí podat ruku. Mladší se na ni jen chladně díval.

„Dejžto pánbůh,“ řekla ve snaze udržet si hlas, ale navzdory všemu ji hlas zradil. Znělo to jaksi káravě. „Jmenuji se Kašpar Toula,“ řekl chlapec, jako by se s Martou viděli poprvé, což jí přišlo velmi zdvořilé. Smuteční oblek mu špatně padl a vypadal v něm mizerně. Byl velmi podobný svému otci, jen menší, podsaditější a poněkud vážnější, při pohledu na něj ji skoro zabořily oči. Jeho bratr měl elegantnější postavu, Marta si do deníku poznamenala: „vypadal, jakby v černé přišel na svět“. Pozvala je dovnitř,

přestože Waldemar stále ještě nepromluvil, a řekla jim, aby se posadili k pultu, zatímco jim připravila pohoštění. Přeci jen už to nebyly děti.

Když se vrátila s talířem studeného sulcu, stáli přesně tak, jak je opustila: uprostřed obchodu, s klobouky v rukou, přičemž na kusy masa před sebou mrkali jako pár záškoláků v zoo. Snaží se pochopit svého otce, pomyslela si. Snaží se pochopit, co ho sem táhlo. V tu chvíli jí bylo jasné, že chlapci už vědí všechno, a k jejímu překvapení ji to vlastně uklidnilo. Počkala, až se posadí k jídlu, a pak každému z nich nalila sklenici piva. Sobě pak nalila kalíšek bezinkovice a zeptala se jich, čemu vděčí za jejich návštěvu.

Opět promluvil Kašpar. „Fräulein Svobodová,“ zamumlal a vzápětí podivně zfalověl. „Frau Svoboda,“ opravil se a upřeně se zadíval na knoflík její blůzy.

„Ano?“

„Byla jste *bonne amie* našeho zesnulého otce?“

Vlastně to nebyla ani tak otázka, jako spíš konstatování skutečnosti. Marta neměla žádný důvod to popírat.

„Dobrá,“ řekl Kašpar a viditelně se mu ulevilo. „Vskutku skvělé.“ Příkývl a nacpal si ústa chlebem a sulcem. Marta se napila a příjemně se na něj usmála, teď už strach neměla. V jednu chvíli se usmála na Waldemara, který se nedotkl ani piva, ani jídla, ale ten zavřel oči, dokud se neodvrátila. *Je po matce*, pomyslela si. *Zajímalo by mě, jak to asi Resa nese.*

„Frau Svoboda,“ zopakoval Kašpar, tentokrát již sebejistě, „o čem jste si s mým otcem povídali, když s vámi... no, když vás navštěvoval?“

Marta odpověděla, že mluvili o všem možném, nebo jak si zapsala do deníku: „o všem a o ničem“. „Ach tak,“ řekl Kašpar a podíval se na bratra. „Frau Svoboda,“ řekl potřetí a pevně sevřel svůj korbel.

„Ano, Herr Toula? Co máte na srdci?“

„Frau Svoboda...“

„Zmínil se otec o své práci?“ Vyhrkl ze sebe Waldemar. To bylo poprvé, co promluvil. „Zmínil se vám o Příhodách času ztraceného?“

Marta se dívala sem a tam na jejich milé, netrpělivé tváře. „Váš otec byl skvělý vypravěč, to vskutku ano. Nicméně tohle nemohu říci s jistotou. Občas jsem se v jeho vyprávění ztrácela.“

„Říkal jsem to,“ zašeptal Waldemar s hořkostí, která Martu zaskočila. „Já to říkal.“ Kašpar ho však ignoroval.

„Frau Svoboda - byl můj otec rozrušený? Myslím tedy, když vás naposledy navštívil.“

Marta se ztěžka posadila a zakuckala se, chlapec zrudl ještě více než předtím. „Omluvte mne,“ vykoktal. „Mým úmyslem bylo...“

„Můj bratr se vás chce dotázat na následující,“ vložil se do hovoru Waldemar. „Byl Herr Toula rozrušený kvůli něčemu konkrétnímu? Stalo se ten den něco zvláštního?“

Marta připustila, že stalo.

„Nu, a co tedy?“ zeptal se Waldemar. „Proč u všech čertů neodpovíte jasně?“

Kašpar bratra umlčel pohledem a pak oslovil otcovu milenku klidným, zřetelným hlasem, který mu dodal důstojnosti staršího muže.

„Když našeho otce v nemocnici svlékali, Frau Svoboda, našli v jeho kapse útržek papíru - jakýsi vzkaz, ve kterém se objevilo vaše jméno. Chtěla byste si ho prohlédnout?“

Odpověděla, že ano, a na umaštěný pult před ní přistál list modrého osmilistého papíru, úhledně složeného na čtyři části.

MARTO, DRAHOUŠKU! MOHU SNAD MEŠKAT? PRIMITIVNÍ PITOMCI & PROSTOPÁŠNÍCI PRODLUŽUJÍ TYTO POSTRANNÍ PRÁCE. CHVÁLABOHU, „ODPOVĚĎ“ JE NA DOSAH. ČAS LZE MĚŘIT POUZE V JEHO PLYNUTÍ. DÍKY *NÁHODĚ* & *OSUDU* & *PROZŘETELNOSTI* SE RIVALOVÉ RÁJE ROZPRCHNOU A ROZPADNOU. JAK DUŠE ROSTE SMĚREM K VĚČNÉMU ŽIVOTU, PAMATUJE SI MÉNĚ A MÉNĚ. CHRONŮV KROK KRUŠUJE KŘEŠŤANY. MILENKA—CHVÁLA N*O*P!—JE MELODICKÁ. ZABEDNĚNCI ZE SMRDUTÝCH SFÉR SVÉRAZNĚ SLEDUJÍ MÉ STOPY. ZPĚTNÝ ČAS JE NEMOŽNÝ, DOPŘEDNÝ ČAS JE ABSURDNÍ. PRAVDA PRAVENA PRUDCE JE POTŘEBNA ODVAHY, KNEDLÍČKU. PRAVDA PRAVENA PROZŘETELNĚ JE POTŘEBNA FENCHELWURSTU A ČAJE.

KAZATELNA PRO KNĚŽÍ V CHRÁMU PAMĚTI. DRAHÁ MARTO! CHÁPEŠ MNE? PAK MNE RAČ ROZTOČIT PROTI SMĚRU HODINOVÝCH RUČÍČEK. VYNECHTE VEŠKERÉ VRTOCHY. POMLČTE, POCHLEBNÍCI! & POZORNĚ MNE POSLOUCHEJTE. JAN SKÜS JE JMÉNO PŘÍTELE, KTERÉHO JSEM JEDNOU POTKAL, A JAN SKÜS JE PŘÍTEL, KTERÉHO POTKÁM DVAKRÁT. PROSTOR A ČAS OVLIVŇUJÍ VŠECHNY, A VŠEMI JSOU OVLIVŇOVÁNY. KAŽDÝ PROŠTÁK V SOBĚ NOSÍ SVÉ VLASTNÍ PŘESÝPACÍ HODINY.

DNES SE TO STALO. DVANÁCTÝ ČERVEN, LÉTA PÁNĚ DEVATENÁCT SET TŘI. PŘIJMI TENTO DOPIS—DRAHÝ KNEDLÍČKU!—A NEMĚJ SLITOVÁNÍ.

BRZY SE PRO NĚJ VRÁTÍM. DNES SE TO STALO. DNES SE TO STALO. PŘÍHODY ČASU ZTRACENÉHO. PŘÍHODY ČASU ZTRACENÉHO. PŘÍHODY ČASU ZTRACENÉHO. SMILUJ SE NAD NÁMI.

*OTTOKAR GOTTFRIEDENS TOULA, TOULA & SYNOVÉ
NÁRAMNÉ NAKLADAČKY, O.Z.*

ZNOJMO, MORAVA.

„Račte si povšimnout čísla v levém dolním rohu,“ řekl Kašpar. „Strana číslo čtyři, vidíte? Z toho vyplývá, že musí existovat—nebo existovaly—také další stránky, číslované od jedné do tří.“

U Ottokara, jak ho Marta zná—nebo spíš, jak ho dříve znala—nelze na běžná pravidla logiky spoléhat, ale v tomhle s chlapci souhlasila.

„Máme také důvod se domnívat, na základě jistých otcových výroků ze dnů před jeho smrtí, že jedna z těchto chybějících stránek obsahuje algebraický důkaz. Mne a mého bratra zajímá právě tento důkaz, nikoliv nějaké osobní nebo sentimentální informace.“

Marta se usmála a uznala, že takový důkaz, pokud by existoval, byl by skutečně zajímavý.

Waldemar, který byl až do této chvíle mrzutý a uzavřený, teď udělal něco, co ji vyrazilo dech: posadil se strnule dopředu jako nápadník, který se chystá pokleknout před svou vyvolenou, a vzal její vlhkou růžovou ruku do svých dlaní.

„Milostivá Frau Svoboda, račte mne nyní vyslechnout. Jak je vám již možná známo, náš otec se posledních sedm let věnoval řadě experimentálních výzkumů fyzikální podstaty času.“ Díval se na ni, dokud nepokynula hlavou. „Otec nám zde s bratrem svolil pomáhat při jeho výzkumu, tedy až donedávna, před několika měsíci nám totiž vstup do své laboratoře odepřel. Z jeho poznámek, tedy lépe řečeno z jejich útržků, víme, že byl na pokraji velkého objevu: nového pochopení nejen podstaty času, ale i možnosti pohybu—tedy volného pohybu—v něm.“ Waldemar se nadechl. „Ve světle událostí nedávných jistě vidíte, jak nešťastné rozhodnutí otec učinil, když nás vyloučil ze své práce. V ten nešťastný den svého skonu, tedy alespoň to naznačuje tento vzkaz, náš otec konečně dosáhl onoho vysněného průlomu.“

Při těch slovech jí hleděl do očí, ani nemrknul, jako hypnotizér, upír nebo prorok. „Uvědomujete si, co to znamená, Frau Svoboda? Většina lidí to ani za nic na světě nepochopí. Nicméně nemám sebemenších pochyb, že právě vy jste výjimkou.“

Marta se od něj odvrátila, ale jen na okamžik. „Proč vám odepřel vstup do své laboratoře?“

„Otec tvrdil, že přednější by nám mělo být studium,“ řekl Kašpar a zrudl. „V posledních několika letech náš prospěch, inu...“

„Otec začal být vůči všem podezřívavý,“ přerušil ho Waldemar. „Trávil všechn čas v té své zpropadené jeskyni. Naše ubohá matička...“

„Přišli jsme sem s cílem se vás dotázat, Frau Svoboda, na následující: Nejsou ony tři chybějící stránky ve vašem vlastnictví? Nenacházejí se náhodou v tomto domě?“

Marta přesouvala svůj pohled z jednoho chlapce na druhého, vychutnávala si záři jejich společné pozornosti a netoužila po ničem jiném, než jim poskytnout to, po čem tolik toužili. Měla blízko k tomu, aby si vymyslela nějakou stopu, jakousi relikvii, i kdyby jen proto, aby u ní chlapci poseděli o něco déle. Ale chlapci byli příliš chytrí na to, aby se nechali nachytat na nějaký její trik. Zvláště ten mladší jako by ji pitval těma svýma zakalenýma očima, jako by nebyla nic víc, než pytel tuku a chrupavek. Na chvíli začala přemýšlet o Ottokarovi a o tom, co jí vyprávěl o svém konfliktu s časem, o boji, který, jak často předpovídal, skončí jeho smrtí. Pokud své chlapce odstříhl, jak tvrdili, pak k tomu musel mít důvod. Z tohoto důvodu—a z pár dalších, méně obhajitelných důvodů—nechala hlavu svěšenou a neřekla nic.

Ve skutečnosti chlapcům něco ale přeci jen zamlčela, něco, co by je i jejich budoucí ženy a děti ušetřilo letitého trápení, ale to Marta v tu chvíli ještě nemohla předvídat. *Jejich nevinnost je to, co je činí krásnými,* pomyslela si. *Ať si tuhle krásnou nevinnost ještě chvíli udrží.*

„Je mi vskutku líto, chlapci,“ řekla nakonec. „Není nic, čím bych vám mohla pomoci.“

Kašpar už byl na nohou a trousil ze sebe omluvy za vyrušení, ale Waldemar se nehnul ani o píď. Jeho pohled, který v nejlepším případě vzbuzoval neklid, teď klouzal z jednoho rysu jejího širokého a veselého obličeje na druhý, jako by hledal způsob, jak v něm číst. V řeznictví Svobodových ještě nikdy nenastala tak strnulá atmosféra.

„Lžete, Frau Svoboda,“ řekl Waldemar pomalu. „Lžete nám, vy umaštěná svině.“

Dokonce i Kašpar se zdál být zaskočen jedovatostí v bratrově hlase: přiskočil ke stolku a zvedl ho ze židle. Waldemar nekladl žádný odpor, nechal se starším bratrem táhnout dozadu, ale jeho oči na Martě zůstávaly přichycené jako kuličky bodláku. Marta se ani nehla. Přišla si jako paralyzovaná. Nic z toho, co Waldemar později udělal, jak píše ve svém

deníku, ji po této návštěvě nepřekvapilo. Když po čtyřech desetiletích skončila dlouhá válka, tábory se vyprázdnily a na Náměstí Svobody se začaly šířit zprávy o Časodějových experimentech, Marta byla jediná ve městě, kdo nebyl šokován. Od té návštěvy to věděla, tvrdila každému, kdo ji poslouchal. V prázdnotě těch očí viděla budoucnost.

„Rozumím vám, Frau Svoboda,“ řekl Waldemar. „Chápu, jak přemýšlíte. Nicméně si mou chápavost nepleťte s odpuštěním.“

„Račte odpustit, Frau Svoboda,“ vykřikl Kašpar a vystrčil bratra na ulici. „Nemám ponětí, o čem to blábolí.“

Marta to věděla dobře, ale nic neřekla.

2.2 Kapitola VII

* * *

Borofského našli na kanapi v kuřáckém salónku, po jeho pravici seděl Karl Wittgenstein a z druhé Sonjin otec, oba s nezapáleným doutníkem v ruce. „Ah, přesně tohoto chlapce nám bylo třeba!“ Vyhrkl ze sebe profesor Silbermann tak srdnatě, až to Kašpara zaskočilo. „Oheň, Herr Toula, kdyby byli tak laskavi! Dotek prvotní jiskry!“

Kašpar jim třesoucími se prsty vyhověl a děkoval náhodě—a osudu, a dokonce i prozíratelnosti—že si s sebou vzal sirky. Setkání s mistrem jím příliš neotřásl, přestože Karl Wittgenstein naháněl strach i svým vlastním dětem a Hermann Borofsky byl široko daleko známý jako *wunderkind*. V osmnácti letech získal Pařížskou cenu za matematiku a nyní, ve svých třiceti letech, prý testoval prostorové důsledky Michelsonova a Morleyho experimentu ve speciální světelně a zvukově izolované komoře pod *Physikhalle* halou v Göttingenu. Kašpar zapálil doutníky a stoupl si půl kroku za Silbermannovo křeslo, čím mu chtěl dát co nejzdvořileji najevo, že nemá v úmyslu odejít.

Diskutovali o mladíkovi z provincií—obtížném a výstředním zázraku moderní fyziky—který vyvinul novou absurdní teorii. Kašparovi se při poslechu začaly podlamovat nohy. Zmocnila se ho zvláštní jistota: podobný pocit, jaký jímá jasnovidce. Neměl potřebu dozvědět se mladíkovo jméno.

„Hermanne, račte mi prosím vysvětlit,“ zabručel Wittgenstein, „jak může vesmír nabývat podob, které nedokážeme vnímat.“

„Chápejte, mluvím čistě matematicky,“ odpověděl Borofsky svým hlubokým ruským přízvukem. „Ale zdá se, že tento mladý muž—tento chlapec—ke svým závěrům dospěl, aniž by použil matematiku.“

„Tím spíš bychom měli být skeptičtí,“ přerušil ho Silbermann. „Nejenže

tato teorie, přijde-li vám nutno ji tak nazývat, odporuje Newtonovi, ona dočista odporuje zdravému rozumu.“

Borofsky potáhl z doutníku. „Je mi líto, profesore, matematika této teorie je zcela funkční.“

Silbermann odpověděl řečnickým obratem, který Kašpara poměrně udivil. „Pokud čas ani prostor nejsou absolutní, Herr Borofsky, pak srážíme fyziku zpět k Ptolemaiovi, ne-li k samotnému Aristotelovi. To už je nám radno začít vyznávat hinduismus a žít na zemi podpírané šesti bílými slony. Co sloni! Proč nezajít dál? Nevznášíme se náhodou v mýdlové bublině?!“

„I to je docela možné.“

„Jsem vskutku zvědav na vaše vysvětlení, Hermanne,“ řekl Wittgenstein stroze. „Račte prominout, Herr Wittgenstein. Pokusím se tuto myšlenku formulovat tak, aby byla prosta matematiky, pokud mi dovolíte.“ „Jak je ctěná libost.“

„Uvažujme o čase geometricky. Pokud se x rovná délce, y se rovná šířce a z se rovná výšce dané události v prostoru, pak lze říci, že další souřadnice, řikejme jí například t , popisuje polohu této události v čase. Netřeba dodávat, že každou z těchto souřadnic lze snadno přemístit použitím jednoduchého sčítání či odčítání.“ Na okamžik se zastavil, jako by se mu vybavila náhlá vzpomínka, a pak se bez varování otočil ke Kašparovi. „Čtvrtý rozměr je tedy stejně proměnlivý jako všechny ostatní.“

„Tak tedy čtyři rozměry, říkáte?“ Vložil se do rozhovoru Silbermann.

Wittgenstein si odkašlal. „Drahý Hermanne, musíte brát na vědomí, že vaše tvrzení zní absurdně.“

„Vzpomeňte si na dnešní večírek,“ pokračoval Borofsky. „Váš dům stojí na křižovatce ulic Alleegasse a Schwindgasse, průsečík těchto dvou ulic nám poskytuje souřadnice x a y . A jelikož se nyní nacházíme ve druhém patře, ono druhé patro nám poslouží jako souřadnice z . Tuto událost jsme tedy zakotvili v třírozměrném prostoru,“

„Bravurně řečeno!“ Zamumlal Silbermann. „Tedy sedíme zde bez potřeby čtvrtého rozměru.“

„V tom se můj vážený kolega, račte odpustit, mýlí. Pozvánka na dnešní slavnost zněla: 'Palais Wittgenstein, Alleegasse a Schwindgasse, apartmány ve druhém patře, v sedm hodin večer'.“ Mrkl na Kašpara. „Sedm hodin, pánové, byla souřadnice této události ve čtvrté dimenzi. A byla stejně tak potřebná, jak jistě ráčí náš hostitel souhlasit, jako předchozí tři.“

Karl Wittgenstein nebyl člověk, který by se rád smál, ale teď se skutečně zasmál. „To vskutku souhlasím, profesore Borofsky. Bylo velmi příhodné, že naši hosté ráčili přijet již dnes večer, a ne až zítra ráno.“ Silbermannův výraz mezitím neustále temněl. „Pánové, dovolím si poznamenat, že fakt, že

se na čas vskutku dá takto pohlížet, ještě neznamena, že se na něj takto pohlížet musí. Myšlenka, že rychlost světla by měla být pro každého pozorovatele stejná, bez ohledu na to, jak rychle se tento pozorovatel pohybuje, je jednoduše...“

„Je jednoduše jediným vysvětlením výsledků Michelsonova a Morleyho experimentu,“ vpadl mu do řeči netrpělivě Borofsky.

„Obávám se, že čas a prostor se budou muset lehce ohnout.“ Obrátil se na jejich hostitele. „Tento mladý muž je génius, Herr Wittgenstein, neberte má slova nadarmo. Svět ho bude oslavovat jako největší vědeckou mysl tohoto století.“

Na chvíli všichni ztichli.

„A co ten mládenec?“ Řekl nakonec Wittgenstein. „Souhlasí s vaším vznešeným názorem?“

„To nemohu říci, Herr Wittgenstein. Dosud pracoval vskrytu. Zatím ani nezískal titul.“

„Račte prominout,“ zakoktal se Kašpar. „Omluvte můj náhlý vpád do vašeho rozhovoru, ale domnívám se, že muže, o kterém mluvíte, znám.“

Vykročil vpřed strnule, automaticky, jako nějaká mechanická hračka, a s hvízdavým nádechem začal mluvit. Byl to ten největší a zároveň nejděsivější okamžik jeho dosavadního života. Excentrický mladý zázrak z jedné z provincií, dosud neznámý, který vyvinul novou absurdní teorii. Strop jako by se k němu skláněl, jeho pozlacené pražce byly tak nízko, že se jich mohl dotknout, šumění v jeho uších mohlo být znělkou času samotného. Wittgenstein a Borofsky seděli jako zaliti ve vosku, ústa měli mírně pootevřená a oči jako dvě mince. Nyní dostal prostor Kašpar a on se ho směle ujal. To, co chtěl říct, bylo naprosto jasné.

„Muže, o němž hovoříte, dobře znám,“ zopakoval. „Mám tu čest vám oznámit, vážení pánové, že je to můj bratr.“

Jeho slova dopadla na muže jako dobře mířená rána. Výraz v jejich tvářích bylo těžké interpretovat, ale dost možná to byl údiv. Doutníky jim volně visely ze zejících úst.

Nakonec promluvil Silbermann. „Obávám se, že jde o malé nedorozumění.“ „Co to má k čertu znamenat?“ Vychrlil ze sebe Wittgenstein. „Kdo je tato osoba, Ludwigu? Zbláznil se snad?“

„Jmenuji se Kašpar Toula, pane. Waldemar Toula, jak jsem již zmínil...“

„Chlapče,“ řekl Borofsky klidně, „muž, o kterém mluvíme, je mým bývalým studentem z Technické univerzity v Curychu. Vaším bratrem skutečně není, tedy pokud se přílišně nemýlím.“

„Ale teorie, kterou popisujete,“ řekl Kašpar téměř bez dechu. „Zajisté pochází ze Ztra—tedy z Příhod času ztra...“

„To zajisté nepochází,“ řekl Silbermann. „Je to pouhá teorie, zatím nepublikovaná, kterou profesor Borofsky označuje jako 'speciální relativitu'.“

„Ach tak,“ odpověděl Kašpar neznělým hlasem. „Jistě, již to chápu. Ano, vskutku. Mockrát vám děkuji.“ Uklonil se všem třem mužům, kteří na něj stále udiveně zírali, pak se rychle omluvil sestřám Wittgensteinovým, Sonje a všem ostatním, které cestou ke schodišti potkal, a pak odešel, jak nejrychleji mu to třesoucí se nohy dovolily. Ještě před odchodem z domu se však rozběhl.

* * *

2.3 Kapitola XI

ENCIÁNA A GENCIÁNA právě slavily narozeniny, na bavorské smetaně a marcipánu se ten den skutečně nešetřilo. Když k branám města dorazil Hitlerův Wehrmacht, zdvořile si vyžádal klíč, který také s velkou pompou obdržel. Vídeň v roce 38 už v očích světa nebyla tím lesklým pudinkem posetým exotickým kandovaným ovocem jako v dobách své největší slávy, ale Führer ke svému velkému uspokojení zjistil, že se mu i tak prakticky rozplývá na jazyku.

Toula-Silbermannovi sledovali vítězný průvod z prostředního balkonu svého apartmánu, z takové blízkosti, jak se vyjádřil Kašparův tchán, „že by si těmi bajonety mohl zastříhnout vousy“. Velikost falang uniformovaných trupů táhnoucích se po Ringstrasse předčilo snad jen samotné nadšení davu sledujících. Teenageři házeli konfety, páry se líbaly na ulici, muži si vášnivě zpívali písničky, jejichž slova ještě neznali, a všude se ozýval ten ztuhlý, podpaží odhalující, vrcholně nechutný pozdrav. Z hlediska čisté podívané ten ohromný průvod neměl v třítisícileté historii města obdoby: vířící skioptikon černé a šarlatové barvy, poddanství a vlastenectví, zpocených mužů a plavých žen, lásky a represe, bratrství a nenávisti. A v hrdinském středu toho všeho seděl Waldemar von Toula, dvě stě kilo živé váhy umně naaranžovaných na zadním sedadle kabrioletu Daimler.

Byl teď mohutný, dokonce mohutnější než Reichsmarschall Göring, a své brýle vyměnil za kobaltově zbarvený monokl na stříbrné šňůrce. Mžoural do davu a hledal známé tváře, ale jeho pohled nikdy nedosáhl úrovně bratrova balkonu. Rodina mlčky přihlížela na projíždějící Daimler, dokonce i dvojčata na okamžik ztichla. Sonja stála u zábradlí s popelavým obličejem a zatnutými pěstmi, Kaspar se choulil za ní, hleděl ven skrz prsty a konečně se vyrovnával s realitou. Ale byl to jistý Felix

Ungarsky, trockistický agitátor, příležitostný pasák a současný nájemník žlutého divanu, kdo dal onomu kolektivnímu pocitu slovní podobu.

„Asi brzo—“ trousil si Ungarsky zalykavě do vousů, „vzvrátím dnešní pohoštění.“

* * *

Když se Kašpar vrátil domů a dozvěděl se, co se stalo, okamžitě zvedl ze zábradlí svůj kabát, shodou okolností ze stejného místa, přes které byl předtím přehozený i Waldemarův kabát, jak si Sonja stačila všimnout, a neprodleně vyrazil svému bratrovi jeho návštěvu oplatit. Waldemar mu nezanechal žádnou vizitku, žádné telefonní číslo, žádnou stopu, kde by se mohl nacházet, ale to mého dědečka v tu chvíli nezastavilo. Jakkoli byla Waldemarova návštěva matoucí, zlomyslnost, která se za ní skrývala, byla jasná jako české sklo.

V prvních dnech anšlusu SS ještě nezabrala italský hotel na Morzinplatzu, který jí po dalších sedm let sloužil jako doupe: když Kašpar konečně našel jejich dočasné velitelství, ukázalo se, že je rozhodně méně velkolepé. Litinové schody na zadní straně Bundesverkehrsamt, vídeňské obdoby úřadu pro motorová vozidla, vedly do prostorné, ale špatně osvětlené místnosti, která byla až po střechnu nacpaná stohy plesnivých spisů a dřevěných beden. Chaos tohoto místa měl dědečka spíš uklidnit, ale nějak to mělo opačný účinek. V tak entropickém systému se může stát cokoli, říkal si. Osoba, nebo alespoň její spis, zde může snadno zmizet beze stopy.

Během několika týdnů po Kašparově návštěvě se velitelství Gestapa promění v okultní pevnost, která se skryje za byrokratickou fasádu jako tarantule v kartotéce. Onoho odpoledne, 19. března 1938, sedmého dne porakouské éry, však ještě Kašpar do budovy proklouzl s lehkostí vánku. Mladí muži ve vrzajících botách a pečlivě naškrobených uniformách se kolem něj na chodbě protáhli bez pozdravu a sebemenšího pohledu. Nikdo se ho na nic neptal, dokud nedorazil do širokého, prosvětleného předsálí v srdci labyrintu, které bylo až na řadu židlí a stolu, který vypadal jako ukradený z ředitelny, prázdné. Za ním se hrbil holohlavý skřet s krysím obličejem a srovnával stohy srolovaných mimeografů. Kašpar si skřeta dokázal zařadit až když po nekonečné době odtrhl svůj pohled od papírů. Nebyl to nikdo jiný než Gustav Bleichling, hrdý majitel teriéra Zikmunda.

„Dobré odpoledne,“ řekl Kašpar odměřeně.

„To jste si spletl patro,“ odpověděl Bleichling, přičemž se stále hrabal v papírech. „Úřad pro motorová vozidla...“

„Pokud se nemýlím, už jsme se setkali, pane. Poprvé to bylo v *kaffeehaus Trattner*.“ Zmínka o tomto podniku měla na Bleichlinga zvláštní účinek. Posadil se, jako by ho někdo píchl do žeber, a zvedl pravou ruku v křečovitém obranném pohybu, zároveň si však hned vzpomněl, kde je, a změnil gesto v pozdrav. „Musíte mě omluvit, *Kamerad*. Byly to úchvatné dny—mimořádné!—ale občas mi nějaká tvář unikne. Teď si vás už samozřejmě vybavuji. *Sieg Heil*.“

„Jmenuji se Kašpar Toula. Přišel jsem navštívit svého bratra.“

Bleichlingova pravá ruka pomalu klesla, zdánlivě sama od sebe, a spočinula na přeplněném pracovním stole. „Teď to nepůjde,“ řekl bez okolků. „Ale kdybyste byl tak laskav a napsal mi svou adresu...“

„Proč to teď nejde? Není tu?“ Bleichling zaváhal. „Spí.“

„Jsou čtyři hodiny odpoledne, Herr Bleichling.“

Bleichlingovi se na povislých tvářích objevil úsměv. „Neviděl jste svého bratra poměrně dlouho, Herr Toula. Možná by vás jeho zvyky překvapily.“ Šibalsky se ohlédl přes rameno k malým kovovým dveřím, napůl skrytým za řadou kartoték. „Má ve zvyku si po výslechu odpočinout, zvláště po dlouhém a plodném výslechu. Do své práce vkládá skutečně hodně úsilí, ja?“

Kašpar opětoval Bleichlingův mdlý pohled a nevěděl, jak odpovědět. Nedokázal pochopit, proč se ten malý muž tak otevřeně dělí o informace— a ze všech lidí právě s ním—ledaže by byl prostě blázen. Ani načasování Waldemarových kroků neodpovídalo tomu, co mu Bleichling říkal. Ledaže by šel přímo...

„Jak se jmenuje ten podezřelý?“

„*Entschuldigung?*“

„Muž, kterého můj bratr vyslychal. Řekněte mi jeho jméno.“

Bleichlingův úsměv se zostřil. „Ach, promiňte, Herr Toula! Předpokládal jsem, že právě kvůli němu jste přišel. Vzhledem k okolnostem by se to očekávalo.“

„Jakým okolnostem?“

„Natürlich proto, že sem přijel z vašeho apartmánu. Kladl velký důraz na to, že není žádný váš komorník.“

* **

Sonja čekala u dveří na ulici, když Kašpar přivedl Ungarského domů, takže byl na okamžik přesvědčen, že jeho žena má dar jasnozřivosti, ale brzy si uvědomil, že celou dobu, co byl pryč, stála pořád na stejném místě, v pozoru a očekávání. Dvojčata z balkonu v mezipatře nechápavě sledovala, jak jejich rodiče vytahují ze zadního sedadla pronajatého auta přízrak. Ten přízrak měl na sobě jen ponožky a spodní prádlo a jeho tvář, kdysi fešácky vousatá, byla holá a bledá. Pohyboval se ztěžka a strnule, natahoval svou šedivou hlavu dopředu jako holoubek vyhozený z hnízda.

Jakmile ho vynesli nahoru, nechal se Ungarsky položit na pohovku a pak natáhl krk, aby si prohlédl okolí. Když našel, co hledal, spokojeně si oddychl a zavřel oči. „Chvála Bohu,“ zašeptal. „Ty zatracený lakýrky mě stály majlant.“

Nepromluvil až do dalšího rána, kdy mu Sonja přinesla ták s piškoty a šálek slabého černého čaje. Přítomna byla celá rodina včetně služebnictva. Ungarsky se vděčně napil čaje, díval se jen na Sonju a mnul si v rukách tílko. Spal oblečený, prosil, aby na něj nikdo nesahal. Sonja ho tedy nechala být, i když byl otrhaný a páchl. Nyní se však naskytl pohled, při kterém děti zalapaly po dechu: od hrudní kosti až k břichu se mu táhla modřina načernalá jako uhlový papír.

Dvojčata okamžitě odvedli z místnosti a maminku Silbermannovou museli ze mdlob probudit čpavkem. Z kuchyně přinesli nůžky. Kašpar rozstříhl tílko, přičemž mružel a potil se jako chirurg, Ungarsky zase sledoval dění s mírným, ale jistým odstupem, jako by se ho zranění netýkalo. Sonja začala mít podezření, že jejich host už není při smyslech, když ho chytla za volnou ruku. Když však promluvil, jeho hlas zněl jistě a klidně.

„Odvedli mě do místnosti s křeslem. Křeslo s rovným opěradlem a ocelovou podnoží s drážkami. Velmi moderní. Nic jiného tam nebylo, dokonce ani stůl. Úzké zelené dveře, jako dveře od skříně. Občas jsem za dveřmi slyšel promluvit toho druhého, Kalka. Nerozuměl jsem ale ničemu, co říkal. Na tom ale nesejde.“ Ungarsky zaváhal. „Nesejde na tom, že ne?“

„Nesejde na tom, Felixi,“ zašeptala Sonja.

„Co se stalo potom?“ zeptal se Kašpar co možná nejrozvážnějším hlasem. Ungarského tílko teď leželo pod ním, jeho rána tak nyní odhalila celou svou strašlivou podobu. Vypadalo to jako základ nákresu, hrubě načmáraný terč nebo řeznické X na kusu masa.

„Postavil mě ke zdi. Pozorně mě sledoval, mžoural a drbal se na bradě, jako bych byl nějaký exemplář brouka, kterého polapil. Ve své hlouposti jsem mu to řekl.“

„Ach! Felixi,“ vyhekla Sonja.

„Kalk přišel s mužem, kterého jsem předtím neviděl, nesl břitvu a umyvadlo s horkou vodou. Řekl mi, abych si klekl a zaklonil hlavu co nejmíc dozadu. Málem jsem se pomočil strachy, ale Kalk mi vysvětlil, že Standartenführer si mě jen chce lépe prohlédnout. Ten muž byl holič, zkušený holič.“ Ungarsky zvedl bradu. „Nikdy jsem nebyl lépe oholený.“

Chvíli počkal, jako by chtěl slyšet názor rodiny. Nikdo v salonu však neřekl ani slovo.

„Standartenführer poděkoval holiči, zavřel oči, dokud ho Kalk nevyprovodil, a pak se obrátil ke mně. ‚Nesnáším, když mě někdo nutí čekat, pane Ungarsky,‘ řekl. ‚Mimo jiné trpím takzvanou expectandofobií. Víte, co je to za fobii?‘ Zavrtěl jsem hlavou. ‚Expectandofobie, Herr Ungarsky, je chorobný strach z čekání.‘ Zasmál se tomu a já se snažil smát s ním, což mu způsobilo naprosto hysterický záchvat. Pak mi řekl, abych si lehl.“

V tu chvíli profesor vyvedl paní Silbermannovou z místnosti. Ungarsky si lehl na pohovku a sledoval, jak odcházejí.

„Jak už jsem řekl, v místnosti nebylo nic jiného než to křeslo. Jakmile jsem ležel na podlaze, přisunul si ho. Pak mi položil otázku, to byla ostatně jediná vážná otázka za celou tu dobu.“

„Co to bylo za otázku?“ zeptal se Kašpar.

„Nejdřív jsem nechápal, tak to zopakoval. ‚Věděl jste, Herr Ungarsky, že fyzikální zákony z hlediska matematiky neuznávají žádný rozdíl mezi budoucností a minulostí?‘ Když jsem mu řekl, že ne, s úsměvem mi pokynul. ‚To byla řečnická otázka,‘ řekl. Pak mi postavil to křeslo na hrud' a posadil se na něj.“

Sonja tlumeně zasténala a podívala se na Kašpara. Ungarsky pokračoval formálním a jasným hlasem, jako by četl z ranních novin.

„Nechám vás v této místnosti přesně čtyřicet tři minut,‘ řekl mi Standartenführer. Zeptal jsem se ho, co se stane potom, a on řekl...“ Ungarsky se obrátil ke Kašparovi. „Nebudete mi to věřit, Herr Toula, ale přísahám, že je to pravda.“

„O mě se neboj, Felixi. Pověz nám, co ti řekl.“

„Za třiačtyřicet minut,‘ řekl mi Standartenführer, ‚přijde můj bratr a Scharführer Bleichling, kterého jste, tuším, potkal cestou dovnitř, vás předá do jeho péče.““

Všechny oči se upřely na Kašpara, ale ten se ani nehnul. Nehýbal se, protože jeho mozek se v lebce otáčel jako na obrtlíku. Sonja naléhala, aby Ungarsky pokračoval.

„Až se to stane,‘ řekl Standartenführer, ‚chci, abyste mu ode mě předal

vzkaz. Prokázal byste mi tuhle laskavost?’ Nezmohl jsem se k odpovědi, ale zdálo se, že mu to nevadí. ‚Zákony, které zastupuji já—jejichž jsem hlasatelem—na rozdíl od zákonů matematických velmi zřetelně rozlišují minulost od budoucnosti. Posledních dvacet let patřilo mému bratrovi, budoucnost zase patří nám. Dnes odpoledne jsem své švagrové prozradil něco ze své teorie „času ztraceného“, ale teorie bez důkazů jsou jen řeči. Doufám, že to brzy budu moci předvést.‘ Standartenführer při těch slovech změnil své těžiště na křesle a sledoval, jak se snažím popadnout dech. ‚Myslíte si, že si to všechno zapamatujete, Herr Ungarsky? Nepochybuji o tom, že ano.‘ Vytáhl hodinky. ‚Ještě čtyřicet minut si to můžeme opakovat.‘“

2.4 Kapitola XII

V TÉTO HISTORII by nyní bylo na místě, paní Havenová, vyprávět Vám podrobnosti o dědečkově roli ve vídeňském odboji: o prvním Ungarským zprostředkovaném kontaktu, o schůzkách za zavřenými dveřmi a v městských parcích a stále zoufalejších sabotážích. Následně pak o nevyhnutelném uvěznění a mučení, deportaci v neoznačeném železničním vagonu a smrti v prosluněném polském lese.

Nic z toho však v této konkrétní historii nenajdete, jelikož se to nikdy nestalo.

Kašpar musel myslet na svou rodinu, a tak se vídeňský odboj, i přes svou nepochybnou statečnost, omezoval především na daňové úniky. Navzdory svému vlastnímu názoru nebyl můj dědeček žádný zbabělec, jak dokazuje jeho návštěva velitelství gestapa, ale už nebyl mladý, vlastenectví se mu přičilo a Waldemarův triumfální návrat ho natrvalo změnil. Šílenství jeho bratra bylo nyní státním náboženstvím, za nímž stála celá Velkoněmecká říše. Grotesknost této představy—této skutečnosti, připomínal si—se mu po návštěvě Bundesverkehrsamtůu přisála na mysl jako pijavice a on nenašel žádný rozumný způsob, jak ji překonat.

Emigraci jako první navrhla Sonja, což kromě jejího manžela překvapilo všechny. Na rozdíl od Kašpara nepodlehla smíšeným emocím a zmatku: neztrácela čas snahou pochopit, co se děje. Kašparovi přišlo zbytečné ji přesvědčovat, že jeho bratr nepředstavuje skutečné nebezpečí, alespoň ne pro ně. Sám tomu už nevěřil.

Jakmile se společně rozhodli, Sonja neotálela. Kašpar bezmocně sledoval, jak se snaží potlačit paniku, když rozebírala jejich panoptický

apartmán cihlu po cihle. Nebylo to pro ni klasické uprchlické dilema, co si vzít a co nechat za zády: dům a všechno v něm bylo pozůstatkem dob minulých a Sonja nostalgii nepodléhala. Nejcenější nábytek, včetně žlutého divanu, dali do dražby ve vídeňském Dorotheu, zbytek rozdali přátelům, známým a sousedům, až rodině nezůstalo nic než novinový papír místo nádobí deky rozložené na podlaze. Kašpar nebyl zdaleka sám, kdo považoval její jednání za extrémní, dokonce i Ungarsky ji prosil, aby si to rozmyslela, ale raději nedoufal, že Sonja svůj názor změní.

V době, kdy *-isté* začali mizet, tiše a bez jakéhokoli povyku, jako by byli odvoláni kvůli naléhavým záležitostem v zahraničí, měli už Toulovi všechna potřebná výjezdní víza z Německé říše. Buffalo Bill je ujistil o své pomoci (mimo jiné jim poskytl zařízený byt s jednou ložnicí v ulici Chippewa, což Sonje připadalo úchvatné) a objednal jim plavbu na Comtesse Celeste, středně velkém parníku z Janova. „Každá minuta strávená tady je minuta ztracená,“ vykřikla, když viděla Kašpara, jak pomalu se táhne. „Na prérii nás čeká zcela nový život!“

V posledních týdnech Sonja na prérii myslela skutečně často. Předpokládala, že město, do něhož mířili—legendární brána Středozápadu—bylo pojmenováno na počest místních stád bizonů. Představovala si Buffalo jako jakési univerzální město v rozkvětu, zapadlé San Francisco na safírovém jezeře, kde se po hlavní ulici prohání dobytek, průmysloví magnáti se potýkají s emancipovanými otroky a poctivý člověk se může dopracovat k milionům. Ačkoli měl můj dědeček o řadě těchto bodů pochybnosti, rozhodl se, že si je jako správný gentleman nechá pro sebe. Emigrace pro něj zůstávala fantastickou vyhlídkou, nereálnou a nepravděpodobnou, ale vlastně ne o nic víc než vyhlídky jiné. *Však se brzy zklame*, pomyslel si Kašpar. *Není kam spěchat.*

* * *

Tři dny před jejich plánovaným odjezdem seděl Kašpar na polštáři ve vyklizeném salonku a přemýšlel o světlém místě na zdi, kde kdysi viselo zrcadlo. Najednou se ve dveřích objevila Enciána. Krátce si ho prohlédla svými lesklými očima, skoro jako by přemýšlela nad jeho pocity, a pak mu sdělila novinu, kterou mu přišla říct.

„Matka je na záchodě,“ oznámila. „Cože, Schätzchen? Na záchodě, říkáš?“

Enciána přikývla. „Něco jí teče z úst.“

V hlase ani ve výrazu jeho dcery nebylo nic, co by se aspoň trochu podobalo hrůze, která se Kašpara zmocnila. Okamžitě vyskočil na nohy, a jakmile spatřil svou ženu na podlaze, jak se opírá tváří o záchodovou mísu, jako by byla opilá, pochopil, že jeho hrůza je oprávněná. Když kdysi jako chlapec pozoroval babičku ležící na smrtelné posteli, připadalo mu, že její svatý výraz je ve světle jejího utrpení jaksi obscénní, teď Sonjina tvář zářila stejným mírným, smrtelným leskem. Přední díl její plátěné košilky, jedné ze sedmi, které si koupila na cestu do Nového světa, byl rozdělený šňůrou krve a hleny. Když vyslovil její jméno, chytila ho za zápěstí.

„Zdá se, že něčím stůňu, Kašpare. Jakousi zimnicí.“

Kašpar znovu vyslovil její jméno a poklekl vedle ní. Její stisk na jeho zápěstí mírně povolil.

„Ráda bych tu chvíli zůstala, jestli ti to nevádí. Porcelán mě chladí na tváři.“

Když byl přivolán lékař—Jicchak Bauer, profesorův přítel z dětství—stanovil diagnózu dřív, než si svlékl kabát. „Tuberkulóza,“ oznámil znuděným tónem, který si lékaři vyhrazují pro špatné zprávy. „Obávám se, že Comtesse Celeste v nejbližší době nepřipadá v úvahu. Geronimo a Jesse James budou muset počkat.“

Dědeček se až do konce svého života vždy viditelně otrásl, když přiznával úlevu, kterou v tu chvíli stanovení Bauerovy diagnózy pocítil. Samozřejmě tu byly i obavy, tuberkulózu nebylo radno brát na lehkou váhu, ale alespoň se nemoc projevila ve Vídni, centru evropské medicíny, a ne v nějakém americkém zapadákově, kde počet šarlatánů a mastičkářů převyšuje počet lékařů. Čím více o tom Kašpar uvažoval, tím více byl přesvědčen, že tento zdánlivý zádrhel je v skrytu požehnáním. Byla pravda, že se vzdal místa na univerzitě a že jim brzy vyprší nájemní smlouva, ale jejich účet ve Volksbank byl více než v pořádku a ve městě měli spoustu přátel. Proč měnit kontinenty, říkal si, když je mnohem snazší změnit názor?

S touto myšlenkou se Kašpar jednoho srpnového rána vydal na oběd se svým bratrem do Trattnerovy restaurace, byl možná trochu nervózní, ale zato sebejistý. S Waldemarem tentokrát mluvil napřímo a výměna názorů byla velmi srdečná. To on sám navrhl místo setkání, mínil to jako olivovou ratolest i jako neškodný žert, jeho bratr vychválil jejich guláš a navrhl čas setkání v jednu hodinu odpoledne.

Když Kašpar dorazil, katedrála svatého Štěpána zrovna odbíjela celou. Byl mírně zadýchaný, ale jinak vyrovnaný. V souladu s N*O*P seděl Waldemar u stejného stolu s mramorovou deskou jako před šestnácti lety, usrkával ze stejného poháru doprovázen byl stejnou svůdnou Srbkou. Kašpar byl při pohledu na ni ohromen a málem se rozkoktal, že se od roku 1922 ani trochu nezměnila, když najednou uviděl, že je to úplně jiná Srbka. Waldemar se usmál a podal Kašparovi ruku. „Asi bychom si měli dát pusku na obě tváře,“ řekl úsměšně, ačkoli jeho smích byl poněkud nezvučný.

„No teda!“ Řekl Kašpar, když mu přinesli kávu. Přišla neuvěřitelně rychle a bez varování, což ještě umocnilo pocit předurčenosti, který se ho držel od chvíle, kdy se posadil.

„No teda!“ zopakoval Waldemar, zřejmě stejně zaskočen jako on. Ale to taky nesedělo, Waldemar se jen tak zaskočit nenechal. Prostě jen klidně a všemocně čekal na Kašparův první gambit.

„Vypadáš jinak,“ řekl Kašpar a okamžitě toho litoval. „Chceš říct, že jsem tlustší.“

„Ale vůbec ne!“ Samozřejmě ale tlustší byl. „Asi ano. Ale to jsem nemyslel, myslel jsem ve všem ostatním.“

„Ostatním?“

„Například tvůj monokl.“

Waldemar dumavě kývl hlavou. „Nemám monokl.“

„No jo, tak se o něm asi zmínila moje žena,“ řekl Kašpar a zuřivě se rozkašlal. Nechtěl ji zmiňovat tak brzy.

„Ach tak,“ řekl Waldemar jiným tónem. „Tvá žena.“

„Přesně tak,“ odpověděl Kašpar. „Sonja Toulová. Tvoje švagrová.“ Najednou se—zdánlivě příliš brzy—začal hájit, nechával stranou opatrnost a slušnost, apeloval na Waldemarovo svědomí a lásku a na různé další smysly, o nichž velmi pochyboval, že je jeho bratr ve skutečnosti má.

Hlas mu přeskakoval jako pubertákovi a slzy mu volně stékaly po tvářích v naději, že by jeho nepřítelé mohly uspokojit. Byl to nejdelší projev, který kdy mimo přednáškový sál pronesl, zároveň byl taky nejvýmluvnější.

Když skončil, jeho bratr přátelsky kývl hlavou, jako by chtěl ocenit dobře provedený kotrmelec, a udělal záhadné gesto směrem k Srbce.

„V tuto chvíli nemohu Fräulein Silbermannové poskytnout ochranu.“

„Je to moje žena, Waldemare,“ zasyčel Kašpar. „A nežádám tě, abys jí poskytl svou ochranu. Žádám tě, abys ji neodvezl do své komnaty hrůzy, jako jsi to udělal chudákovi Felixi Ungarskému.“

„To je možná pravda,“ řekl Waldemar. „Ale až to všechno skončí, Bruderchen—a že to skončí velmi brzy—už na tom moc záležet nebude, ne?“

Nastalo ticho, pomalé a osudové, během něhož dědeček na bratra zíral s přehnaným údivem a odporem a bratr usrkával zbytky své melanže.

„Co se mi tím snažíš říct?“ Dostal ze sebe konečně Kašpar. „Chceš mi říct, že bychom měli zmizet?“

„To je na vás. Udělal jsem, co bylo v mých silách.“

„Co to sakra znamená?“

Waldemar si dobrácky povzdechl. „Ty výjezdní víza jsem ti sehnal, no ne?“

3 Překladatelský komentář

3.1 Specifika autorského stylu

The Lost Time Accidents se jakožto román řadí do stylu uměleckého, který si primárně klade za cíl vytvořit estetický zážitek pro cílového čtenáře. V ideálním překladu tak bude kladen důraz nejen na správný převod informací, ale i na adekvátní převod estetických prvků výchozího textu (VT), které zároveň podtrhují autorův styl. Takový přístup k překladu nazývá Levý (1998, 41) přístupem funkčním, a charakterizuje ho jako takové využití prostředků cílového jazyka, které ve výchozím jazyce plní stejnou funkci „pokud možno po všech stránkách, tedy nejen významové, věcné (denotační, referenční), ale i konotační (expresivní, asociační) a pragmatické.“

Specifika autorského stylu lze sledovat hned na několika textových rovinách. Například v pásmu vypravěče zde John Wray využívá neustálý časový posun, jelikož vypravěč je zde skutečnou postavou z románu, která v některých pasážích promlouvá k další z postav v čase přítomném, ale současně i retrospektivně vypráví příběh v čase minulém. Ze syntaktického hlediska se autorův styl vyznačuje častým využitím dlouhých souvětí a specifickým využitím interpunkce, zejména pak v přímé řeči.

Dále se specifika autorského stylu ve vybraném textu projevují na rovině lexikální a jazykové. Na jednu stranu je pro vybraný text charakteristické hojné využití skutečných dobových reálií z prostředí Rakouska-Uherska a německých jazykových reálií, využití skutečných geografických lokalit, zejména pak z oblasti Vídně a Zlína, na druhou stranu se text zaměřuje i na fiktivní prvky,

a to v oblasti vědy, konkrétně fyziky a jejího využití pro cestování časem, a částečně v oblasti světové historie.

Můj postup při převodu výše zmíněných specifík na konkrétních textových rovinách bude vysvětlen v následujícím překladatelském komentáři.

3.2 Rovina jazyková

Z Způsob vyjadřování nám o člověku leccos prozradí. Například používání určitého slangu, dialektu, či argotu nám může komunikovat určitý původ, sociální postavení, profesi, či samotnou osobnost dané osoby. To samozřejmě můžeme aplikovat i na postavy v románu, a tedy i záměr, na který autor pro dané postavy na rovině pragmatické cílil. V *The Lost Time Accidents* se objevuje celá řada postav, a je teda třeba zvážit celou řadu využití různých jazykových rovin.

O samotné postavě vypravěče se můžeme dozvědět spoustu věcí z jeho způsobu vyjadřování v kapitolách, které jsou stylizovány jako dopisy psané v současnosti (21. století) a následně adresovány jedné z postav:

Příklad 1a, Kapitola II.:

VT:

MY GREAT-GRANDFATHER DIED without recovering consciousness, **Mrs. Haven**, and the notes he'd let fall in the street were forgotten in the drama of his passing. In any event, only one person might have been able to appreciate the full significance of those pages, and she was **prevented by propriety** from coming forward.

CT:

MŮJ PRADĚDA se z komatu již neprobral, **paní Havenová**, a v celém tom zmatku se na jeho poznámky dočista zapomnělo. I tak by těmto stránkám dokázala porozumět pouze jediná osoba, a té zase **slušnost bránila**, aby se o ně přihlásila.

V tomto příkladu se díky jazykové rovině v samém začátku románu dozvídáme, že vypravěč je slušný, formální a pravděpodobně i vzdělaný člověk, přestože skutečných faktů nám o jeho osobě bylo poskytnuto minimum. Dopis je adresován paní Havenové, o které se později dozvíme, že má s postavou vypravěče alespoň částečně romantický vztah – i přesto ji oslovuje jako „paní Havenovou“, nikoliv křestním jménem – tato specifika jazykové roviny je tedy ve funkčním přístupu k překladu třeba brát v potaz.

Velká část románu se odehrává v 1. polovině 20. století, kdy se i v blízkých kruzích hovořilo spíše formálně. Univerzálním typem oslovování v této době bylo vykání, v některých rodinách, zejména těch křesťanských, rodiče svým dětem tykali a děti rodičům zase vykaly, obecně však platí, že nejčastějším způsobem bylo vykání, a to až do konce 1. republiky.¹

V překladu je tedy třeba klást důraz na dodržování formálnosti promluv, a to i v případě, kdy jsou jazykové prostředky v promluvách značně expresivní.

Příklad 2, kapitola II.:

¹ <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/zacatek-tykani-v-nasi-zemi>

VT:

“You’re lying, Frau Svoboda,” Waldemar said slowly. “You’re lying to us, you sausage-chewing sow.”

CT:

„Lžete, Frau Svoboda,“ řekl Waldemar pomalu. „Lžete nám, vy umaštěná svině.“

Tento konkrétní příklad se v kontextu díla odehrává na samém počátku 20. století, v rakousko-uherském Zlíně. Angličtina na rozdíl od češtiny vykání a tykání nerozlišuje, nicméně ve VT je formálnost promluvy vyznačena použitím německého oslovení *Frau*, tedy česky *paní* – využití oslovení *paní* a tykání by v českém jazyce nebylo uzuální (*Lžeš nám, paní Svobodová, ty umaštěná svině) a ani by se neshodovalo s výše zmíněnou formálností promluv z počátku 20. století.

Dalším specifickým prvkem jazykové roviny z období Rakouska-Uherska je tzv. onikání. Po pádu R-U se z českého jazyka onikání v podstatě vytratilo, nicméně ještě na počátku 20. století se používalo a značilo zejména výrazný rozdíl ve společenském postavení komunikujících:

Příklad 3, kapitola VII.:

VT:

They found Borofsky on a chaise longue in the smoking room, with Karl Wittgenstein on one side and Sonja’s father on the other, each of them clutching an unlit cigar. “The very boy we want!” Professor Silbermann bellowed, with a heartiness that took Kaspar aback. “Fire, Herr Toula, if you’d be so kind! A touch of the primordial spark!”

CT:

Borofského našli na kanapi v kuřáckém salónku, po jeho pravici seděl Karl Wittgenstein a z druhé Sonjin otec, oba s nezapáleným doutníkem v ruce. „Ah, přesně tohoto chlapce nám bylo třeba!“ Vyhrkl ze sebe profesor Silbermann tak srdnatě, až to Kašpara zaskočilo. „Oheň, Herr Toula, kdyby byli tak laskavi! Dotek prvotní jiskry!“

Historicky se v angličtině pro rozlišení sociálního statusu používalo zájmeno *thou*, tento účel však z angličtiny kompletně vymizel již začátkem 18. století a dnes se považuje za archaismus.² Za účelem zdůraznění společenského rozdílu mezi Kašparem a přítomnými vědci jsem se tedy rozhodl odchýlit od autora a využít expresivnějších prvků

3.3 Rovina lexikální

3.3.1 Název díla

Název je většinou prvním prvkem díla, se kterým cílový čtenář přijde do kontaktu. Je proto třeba zvolit takový překlad, který čtenáře na první pohled zaujme, nebo bude alespoň funkčně působit na čtenáře obdobným způsobem, jako originál. Levý rozlišuje 2 různé typy názvu díla: „1. Název popisný, čistě sdělovací, udává přímo téma knihy, zpravidla tím, že jmenuje hlavní osobu a často

i literární druh 2. Název symbolizující, zkratkový, udává téma, problematiku nebo atmosféru zkratkou, typizujícím symbolem, který není popisem, ale obraznou transpozicí tématu.“ (1998, 153-154) U románu *The Lost Time Accidents* se jedná o typ druhý.

Zpočátku jsem jako pracovní název díla používal *Příhody v čase ztracené*, nicméně z kvůli kontextu i některým stylistickým prvkům díla jsem se nakonec rozhodl přeložit název jako *Příhody času ztraceného*. Příběh románu pracuje s konceptem cestování v čase, v kontextu díla se pak ztrácí právě čas, a ne *příhody*, jak by naznačoval původní zamýšlený překlad. Zároveň zde pracuji se stylistickou inverzí podstatného a přídavného jména, která má za účel oslovit čtenáře a zároveň zdůraznit historickou stránku díla.

Samotné slovo *příhody* jsem zvolil zejména kvůli jeho konotaci, nabízelo se např. přeložit slovo *accidents* jako *nehody*, John Wray však v kontextu díla pracuje se slovem *accidents* spíše podle definice „something that happens by chance and without an obvious cause“ (Oxford Learner’s Dictionary, heslo ACCIDENT)³. Taková definice má konotaci neutrální, stejně jako slovo *příhody*, kdežto *nehody* by mělo konotaci negativní.

3.3.2 Přechylování příjmení

O přechylování se v české translatologii dodnes vedou debaty, často však rozhodnutí závisí buďto na osobní preferenci překladatele, nebo na požadavku zadavatele textu. V případě textu jako *The Lost Time Accidents* však rozhoduje ještě další faktor, a to třetí jazyk textu, tedy v tomto případě němčina. Oslovování za pomoci *Frau, Herr*, popřípadě německých titulů je v *The Lost Time Accidents* v podstatě všudypřítomné, a němčina jako jazyk přechylování jako takové nepoužívá, jména tedy zůstávají ve své základní formě (např. Frau Svoboda). Autor však zmíněné německé tvary oslovení používá výhradně v přímé řeči kapitol odehrávajících se za dob Rakouska-Uherska a za období druhé světové války, v kapitolách z pozdější doby používá oslovení anglická. Abych podtrhl tento rozdíl v časovém narativu díla, rozhodl jsem se u německých oslovení příjmení nepřechylovat, u všech ostatních „běžných“ oslovení však příjmení přechyluji.

3.3.3 Lexikální využití kurzívy

Dalším specifickým prvkem autorského stylu Johna Wraye je poměrně časté použití kurzívy. Tu autor používá „k oddělení různých druhů informací, k jejich zdůraznění nebo vyjádření hlasitosti“ (Ferenčík 2004, 4.2), kromě toho ale také například k vyjádření myšlenek postav, tedy namísto přímé řeči. Jedná se tedy o vědomý stylistický prvek textu, nicméně v určitých případech jsem tento prvek při převodu neponechával. V následující části jsou příklady z textu, jejich záměr a převod.

Příklad 1c ukazuje použití kurzívy pro zdůraznění vyjádření hlasitosti, zde jsem kurzívu neponechal, jelikož převod „Good day“ na „Dejžto pánbůh“ je sám o sobě poměrně expresivní a není na něj třeba klást silnější důraz.

³ <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/accident>

Příklad 1c, vyjádření hlasitosti, kapitola II.:

VT:

“Good *day*,” she said, struggling to keep her voice level, but in spite of everything it came out badly.

CT:

„Dejžto pánbůh,“ řekla ve snaze udržet si hlas, ale navzdory všemu ji hlas zradil. Znělo to jaksi káravě.

Příklad 2c ukazuje použití kurzívy pro oddělení reálií, konkrétně z němčiny. Ve VT bylo kurzívo odlišeno pouze „*Sieg Heil*“, v CT jsem kromě toho ještě přidal kurzívu do německého *Kamerad* – zde jsem se rozhodl pro takové řešení zejména proto, že běžný překlad slova „comrade“ jako „soudruh“ je spojováno spíše se Sovětským svazem, než s nacistickým Německem.

Příklad 2c, oddělení reálií, kapitola XI.:

VT:

“You’ll have to pardon me, comrade. Those were thrilling days—superlative days!—but occasionally a face or two escapes me. I recall you now, of course. *Sieg Heil*.”

CT:

„Musíte mě omluvit, *Kamerad*. Byly to úchvatné dny—mimořádné!—ale občas mi nějaká tvář unikne. Teď si vás už samozřejmě vybavuji. *Sieg Heil*.“

Příklad 3c ukazuje použití kurzívy pro vyjádření myšlenek některé z postav, a tedy nahrazení přímé řeči – teoreticky by se zde kurzíva použít nemusela, jelikož jsou tato spojení obecně explicitně označena jako myšlenky postav (např. slovesně jako u přímé řeči: „..., pomyslel si Kašpar“), nicméně v rámci dodržení stylistického záměru autora jsem se rozhodl kurzívu v těchto případech ponechat.

VT:

The prospect of emigration remained fantastical to him, unreal and unlikely; but no more so than any other prospect did. *She’ll be disappointed soon enough*, Kaspar thought. *There isn’t any hurry*.

CT:

Emigrace pro něj zůstávala fantastickou vyhlídkou, nereálnou a nepravděpodobnou, ale vlastně ne o nic víc než vyhlídky jiné. *Však se brzy zklame*, pomyslel si Kašpar. *Není kam spěchat*.

Jedním z prvků, na který si překladatel musí dát pozor, je častá změna časování, jak již bylo krátce zmíněno, v rámci autorského stylu Johna Wraye je velmi specifické pásmo vypravěče, nicméně změna časování nenastává pouze v něm. V následující části bude uvedeno několik příkladů časování a jejich řešení v rámci textu.

V příkladu 1b se střídají v podstatě 3 časová pásma. 1. je pásmo vypravěče, kdy je Waldy ve třetí osobě funguje jako přímý vypravěč, ovšem momentálně ve 3. osobě. 2. je retrospektivní vyprávění Ungarského, kdy v přímě řeči popisuje události jako jejich přímý účastník. 3. pásmo jsou promluvy, které jsou zasazeny do Ungarského retrospektivního vyprávění, avšak jsou podávány v čase přítomném.

Příklad 1b, kapitola XI.

VT:

“The Standartenführer thanked the barber, closed his eyes until Kalk had escorted him out, then turned to me. ‘I hate being made to wait, Herr Ungarsky,’ he said. ‘I suffer, among other things, from a condition known as *expectandophobia*. Can you guess what that condition is?’ I shook my head. ‘Expectandophobia, Herr Ungarsky, is a morbid fear of being made to wait.’ He laughed at that, and I did my best to laugh with him, which sent him into full-blown hysterics. Then he told me to lie down.”

At this point Frau Silbermann was ushered out of the room by the professor. Ungarsky lay back on the couch and watched them go.

CT:

„Standartenführer poděkoval holiči, zavřel oči, dokud ho Kalk nevyprovodil, a pak se obrátil ke mně. ‚Nesnáším, když mě někdo nutí čekat, pane Ungarsky,‘ řekl. ‚Mimo jiné trpím takzvanou expectandofobií. Víte, co je to za fobii?‘ Zavrtěl jsem hlavou. ‚Expectandofobie, Herr Ungarsky, je chorobný strach z čekání.‘ Zasmál se tomu a já se snažil smát s ním, což mu způsobilo naprosto hysterický záchvat. Pak mi řekl, abych si lehl.“

V tu chvíli profesor vyvedl paní Silbermannovou z místnosti. Ungarsky si lehl na pohovku a sledoval, jak odcházejí.

Dalším problematickým příkladem časování v překladu může být Příklad 2b. Příklad 2b je typem pásma vypravěče, kdy autor využívá postavy Waldyho jako homodiegetického vypravěče nastiňujícího narativ díla v jednom ze svých dopisů adresovaných další z postav, paní Havenové, nicméně využívá zde kondicionály, jelikož se v kontextu díla jedná o hypotetickou situaci. Části textu zvýrazněné tučným písmem jsou časové tvary důležité pro překladatele.

Příklad 2b, Kapitola XII.:

VT:

NOW WOULD BE the point in this history, Mrs. Haven, **to recount the details** of my grandfather's role in the Viennese resistance: the first Ungarsky-brokered contact, the meetings in shuttered rooms and city parks, and the progressively more desperate acts of sabotage; then the inevitable imprisonment and torture, deportation in an unmarked railway car, and death in some sun-dappled Polish forest.

You **won't find** any of that in this history, however, because none of it ever took place.

CT:

V TÉTO HISTORII **by bývalo na místě**, paní Havenová, **vyprávět Vám podrobnosti** o dědečkově roli ve vídeňském odboji: o prvním Ungarským zprostředkovaném kontaktu, o schůzkách za zavřenými dveřmi a v městských parcích a stále zoufalejších sabotážích. Následně pak o nevyhnutelném uvěznění a mučení, deportaci v neoznačeném železničním vagonu a smrti v prosluněném polském lese.

Nic z toho však v této konkrétní historii **nenajdete**, jelikož se to nikdy nestalo.

Příklad 3b zdůrazňuje další problematickou část překladatelského procesu v rámci časové roviny, a to časovou dynamiku v pásmu vypravěče.

VT:

On the morning of June 26, however, the pickle trade **couldn't have been** farther from either boy's thoughts. They **walked** the six blocks to Frau Svoboda's shop shoulder to shoulder, **talking** in grave and self-important whispers, and **rapped in tandem** on its yellow door.

Circumference aside, Marta Svoboda **made** for an unlikely butcher's wife: she **was a soft-spoken woman, always impeccably dressed**, with a fondness for light opera and an aversion to the smell of uncooked meat. (It **may well have been** her sense of herself as somehow out of place—**miscast** by a world that **knew** her poorly—that had **made her susceptible** to my great-grandfather's charms.) She **was well read**, and a diligent diarist: most of what **I've learned** about that time **came** from her journals. Her entry for June 26, for example, exactly two weeks after Ottokar's death and seven days after his funeral, **gives** me the first picture **I have** of my grandfather as a young man, and of his soon-to-be-infamous brother

CT:

Marta Svobodová **nebyla** typickou řeznicí, byla to tichá, vždy slušně oblečená žena se zálibou v operách a odporem k pachu syrového masa. (Možná ji můj pradědeček **okouzil** právě díky tomu, že se sama cítila jako vyvrhel, kterého svět **nechápe a odmítá**) **Byla velmi sečtělá** a pilně si vše **zapisovala** do deníků: většinu toho, co jsem

se o té době **dozvěděl, jsem získal** právě z nich. Například její zápis z 26. června, přesně dva týdny po Ottokarově smrti a sedm dní po jeho pohřbu, **mi poskytl** první obrázek mého dědečka jako mladého muže, a zároveň **mi pověděl** víc o jeho bratrovi, který se **měl brzy stát** nechvalně známým.

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo představit dílo rakousko-amerického autora Johna Wraye, konkrétně román *The Lost Time Accidents*. Praktická část obsahovala překlad vybraných kapitol II, VII, XI a XII v za pomoci funkčního přístupu k překladu podle Jiřího Levého.

Překladatelský komentář byl zaměřen na specifika autorského stylu Johna Wraye a z nich odvozené obtížné části pro překladatele na různých rovinách textu, konkrétně na rovině jazykové, lexikální a časové.

Mým cílem bylo také představit českému čtenáři nového zahraničního autora a vytvořit si touto prací podklad pro další práci s dílem Johna Wraye, konkrétně kompletní překlad románu *The Lost Time Accidents*. Toto dílo považuji za jedno z komplexnějších a překladatelsky náročných, nicméně o to více by měl výsledný překlad potěšit jak čtenáře, tak překladatele.

6 Primární zdroje

WRAY, John, 2001. *The Right Hand of Sleep*. Londýn: Chatto & Windus. 352 s. ISBN 978-0701169640

WRAY, John, 2009. *Lowboy*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 258 s. ISBN 9780374194161.

WRAY, John, 2013. *Spodek*. Přeložil Petr ELIÁŠ. Praha: Plus. 304 s. ISBN 978-80-259-0112-0.

WRAY, John, 2016. *The Lost Time Accidents*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 512 s. ISBN 978-037-4281-137.

7 Reference

DANEMAN, Kathy, 2009. *About. John Wray* [online]. New York [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <http://www.johnwray.net/about>

FERENČÍK, Milan, 2004. *A Survey of English Stylistics*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 80-8068-263-1.

FIŠER, Zbyněk, 2009. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host. 320 s. ISBN 978-80-7294-343-2.

KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRÝGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ, 2010. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. 291 s. ISBN 978-80-244-2428-6.

LEECH, Geoffrey N. a Mick. SHORT, 2007. *Style in Fiction: a Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. New York: Pearson Longman.

LEVÝ, Jiří a Karel HAUSENBLAS, 1998. *Umění překládu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný. 386 s. ISBN 80-237-3539-x.

OHMANN, Richard, 2015. *Generative Grammars and the Concept of Literary Style*. WORD [online]. 20:3, s. 423-439 [cit. 2023-06-13]. ISSN 0043-7956. Dostupné z: doi:10.1080/00437956.1964.1165983

8 Příloha – VT

II

MY GREAT-GRANDFATHER DIED without recovering consciousness, Mrs. Haven, and the notes he'd let fall in the street were forgotten in the drama of his passing. In any event, only one person might have been able to appreciate the full significance of those pages, and she was prevented by propriety from coming forward. Marta Svoboda's "testimony" was given in no court of law: even if Bachling had been in violation of the primitive traffic regulations of the age, his negligible speed would have been enough to put him in the clear. Frau Svoboda's questioning, such as it was, was carried out by Ottokar's sons, Kaspar and Waldemar, heirs to both their father's business and his love of *Fenchelwurst*.

The liaison between Ottokar and Marta had by no means been a secret, and all eyes (except, perhaps, my great-grandmother's) were on her in the days and weeks that followed; but she proved a disappointment to her neighbors. When the butcher shop opened the next day, she was behind the counter as always—slightly tighter-lipped than usual, perhaps, but otherwise composed. None of her customers made so bold as to invite her to unburden herself, and she did absolutely nothing to encourage them.

She showed less reticence, however, when Waldemar and Kaspar came to call.

* * *

My grandfather and his brother were in their teens at the time of the accident, a year or so shy of manhood, and were often mistaken for twins. Waldemar was slightly taller than his older brother, with an elegant, straight-backed way of propelling himself through the world; Kaspar—my grandfather—was a dark, quiet boy, businesslike for his age, with the set jaw and good-natured suspiciousness of the emigrant he would one day become. Waldemar was his mother's favorite, Kaspar his father's. Though less fetching than his younger brother, and decidedly less brash, it was on Kaspar's broad back that the hopes of the family rested. There was a reasonableness about him that was missing in Waldemar: his lack of imagination, it was felt, was precisely the corrective to his father's excesses that Toula & Sons was in need of.

On the morning of June 26, however, the pickle trade couldn't have been

farther from either boy's thoughts. They walked the six blocks to Frau Svoboda's shop shoulder to shoulder, talking in grave and self-important whispers, and rapped in tandem on its yellow door.

Circumference aside, Marta Svoboda made for an unlikely butcher's wife: she was a soft-spoken woman, always impeccably dressed, with a fondness for light opera and an aversion to the smell of uncooked meat. (It may well have been her sense of herself as somehow out of place—miscast by a world that knew her poorly—that had made her susceptible to my great-grandfather's charms.) She was well read, and a diligent diarist: most of what I've learned about that time came from her journals. Her entry for June 26, for example, exactly two weeks after Ottokar's death and seven days after his funeral, gives me the first picture I have of my grandfather as a young man, and of his soon-to-be-infamous brother.

At just before noon—the hour of their accustomed rendezvous—Marta distinctly heard Ottokar's knock at her door, and crept downstairs into the shop; she was in the depths of her grief, sleeping painfully little, and for a moment she feared for her sanity. The silhouette she saw through the frosted glass was Ottokar's as well, and she might easily have fled back upstairs if she hadn't noticed another behind it, slightly taller and with less of a slump. Marta had exchanged barely a word with the Toula boys since they'd been toddlers, and the thought of talking to them now frightened her worse than any phantom could have done; but she unbolted the shop door regardless.

“Good afternoon, Frau Svoboda,” the shorter one said. He seemed at a loss as to whether to bow or to extend his hand. The younger one stared at her coldly.

“Good *day*,” she said, struggling to keep her voice level, but in spite of everything it came out badly. It sounded as if she were correcting him. “My name is Kaspar Toula,” said the boy, as if Marta had no way of knowing, which struck her as very polite. His mourning suit fit him badly and he looked miserable in it. He was the image of his father—only shorter, and stouter, and somewhat more matter-of-fact—and it almost hurt her eyes to look at him. His brother cut a more elegant figure, Marta noted in her journal: he looked, she wrote, “as if he'd been born wearing black.” She invited them in, though Waldemar still hadn't spoken, and told them to sit at the counter while she fetched them a treat. They were little more than children, after all.

When she returned with a plate of cold *sulze* they were still standing exactly as she'd left them, in the middle of the shop with their hats in their hands, blinking at the cuts of meat around them like a pair of truant schoolboys at the zoo. They're trying to understand their father, she thought. Trying to understand what brought him here. It was clear to her then that they knew everything, and to her surprise the fact of it relaxed her. She waited until they'd sat down to eat before pouring a glass of beer for each of them, then a snifter of elderberry schnapps for herself, and asking them to what she owed the pleasure.

Again it was Kaspar who spoke. "Fräulein Svoboda," he mumbled, then immediately turned a ghastly shade of purple. "*Frau Svoboda*," he corrected himself, staring fixedly at a button of her blouse.

"Yes?"

"You were a *bonne amie* of our departed father?"

It was less a question, really, than a statement of the case. Marta saw no reason to deny it.

"All right," said Kaspar, visibly relieved. "Very good." He nodded and stuffed his mouth with bread and *sulze*. Marta sipped from her snifter and smiled at him comfortably, unafraid now. At one point she turned her smile on Waldemar, who'd touched neither his beer nor his food, but he shut his eyes until she looked away. *He takes after his mother*, she said to herself. *I wonder how Resa is coping.*

"*Frau Svoboda*," Kaspar repeated, apparently on solid ground again, "what did you and my father talk about, when he paid you—well, when he paid you his calls?"

Marta replied that they'd talked about all and sundry, or—as she put it in her journal—"everything and nothing much at all." "I see," said Kaspar, looking sideways at his brother. "*Frau Svoboda*," he said a third time, gripping his beer stein like a bannister.

"Yes, Herr Toula? What is it?"

"*Frau Svoboda*—"

"Did he talk about his work?" Waldemar blurted out. It was the first time he'd spoken. "Did he mention the Lost Time Accidents to you?"

Marta looked back and forth between their sweet, impatient faces. "He was a great one for chitchat, your poor father was. I can't say for certain. I lost track of him now and again."

“I *told* you,” Waldemar murmured, with a bitterness that took Marta aback. “I told you so.” But Kaspar ignored him.

“Frau Svoboda—was my father in a state of excitement? The last time that he called on you, I mean.”

Marta sat back heavily and clucked, and the boy blushed even more violently than before. “I beg your pardon,” he stammered. “What I’d intended—”

“What my brother means to ask is this,” Waldemar cut in. “Was Herr Toula agitated about something in particular? Had anything of special interest happened on that day?”

Marta allowed that it had.

“Well, what *was* it?” said Waldemar. “Why the devil won’t you answer plainly?”

Kaspar silenced his brother with a look, then addressed his father’s mistress in a clear, unhurried voice that made him seem much older than he was.

“When our father was undressed at the hospital, Frau Svoboda, a scrap of paper was found in his pocket—a message of sorts, on which your name appears. Would you care to inspect it?”

She replied that she would, and a sheet of blue octavo paper, folded neatly in four, was spread before her on the grease-stained counter.

*MARTA DARLING! DARE I DALLY? BEARS BOORS & BOHEMIANS BEDEVIL THESE LATERAL LABORS. LUCKILY, AN “ANSWER” SHALL ARISE. TIME CAN BE MEASURED ONLY IN ITS PASSING. BY *CHANCE* & *FATE* & *PROVIDENCE* EDEN’S ENEMIES EXCHEQUER & EXPIRE. AS THE SOUL GROWS TOWARD ETERNAL LIFE, IT REMEMBERS LESS & LESS. CHRONOLOGY CRUSHES CHRISTIANS. A MISTRESS—PRAISE C*F*P!—IS MELLIFLUOUS. FOOLS FROM FUTURE’S FETID FIEFDOMS FOLLOW FREELY IN MY FOOTSTEPS. BACKWARDS TIME IS IMPOSSIBLE, FORWARDS TIME IS ABSURD. TRUTH TOLD TACTLESSLY TAKES COURAGE, LITTLE DUMPLING. TRUTH TOLD CUNNINGLY TAKES FENCHELWURST & TEA.*

*THE PULPIT FOR PREACHERS IN PAMĚT' CATHEDRAL.
DARLING MARTA! DO YOU FOLLOW ME? THEN SPIN ME
COUNTERCLOCKWISE. PLACE YOURSELF PAST EVERY
PRIMITIVE PROSCRIPTION. SILENCE, SYCOPHANTS! & LISTEN
TO ME CLOSELY. JAN SKÜS IS THE NAME OF A FRIEND I ONCE
MET, & SKÜS JAN IS A FRIEND I'LL MEET TWICE. SPACE &
TIME AFFECT ALL, ARE AFFECTED BY ALL. EACH FOOL
CARRIES HIS OWN HOURGLASS INSIDE HIM.*

*TODAY IT HAS HAPPENED. TWELVE JUNE NINETEEN
HUNDRED & THREE ANNO DOMINI. TAKE THIS LETTER—
PRECIOUS DUMPLING!—& EXHIBIT NO MERCY. I'LL BE BACK
FOR IT SOON. TODAY IT HAS HAPPENED. TODAY IT HAS
HAPPENED. THE LOST TIME ACCIDENTS. THE LOST TIME
ACCIDENTS. THE LOST TIME ACCIDENTS. HAVE MERCY ON US
ALL.*

*OTTOKAR GOTTFRIEDENS TOULA, TOULA & SONS SALUTARY
GHERKINS, S.M.*

ZNOJMO, MORAVIA.

“Note the number in the bottom left-hand corner,” said Kaspar. “Page number four, do you see? It follows that there must also exist—or have existed—additional pages, numbered one through three.”

Knowing Ottokar—*having* known him, Marta reminded herself—she didn't necessarily think the rules of logic could be relied on; but she didn't see much point in disagreeing.

“We also have reason to believe—from certain statements of our father's, in the days before his passing—that one of those missing pages contains an algebraic proof. It is this *proof*—not any personal or sentimental information—that is of interest to my brother and myself.”

Marta smiled and acknowledged that such a proof, if it existed, would indeed be of interest.

Waldemar, who'd been so sullen and withdrawn, did something now that flabbergasted her: he sat stiffly forward, like a suitor on the verge of a proposal, and took her damp pink hand in both of his.

“Esteemed Frau Svoboda, kindly listen to me now. For the past seven years, as you may or may not know, our father has been engaged in a series of experimental inquiries into the physical nature of time.” He stared at her until she bobbed her head. “Until recently, my brother and myself had been allowed to assist him in his research; a few months ago, however, he forbade us to set foot in his laboratory. From the comments he made—the merest of hints, really—we know he was on the cusp of a major discovery: a new understanding, not just of the nature of time, but of the possibility of motion—*free* motion—within it.” Waldemar sucked in a breath. “Given what has happened, you can see what an unfortunate decision it was to exclude us from his work. On the morning of his death—or so this note would seem to imply—our father finally achieved the breakthrough he'd been seeking.” He glared into her eyes as he said this, neither wavering nor blinking, like a mesmerist or a vampire or a prophet. “Can you appreciate what this means, Frau Svoboda? Most people couldn't—not for the life of them. But I have no doubt whatsoever that you can.”

Marta glanced away from him then, but only for an instant. “Why did he forbid you from entering his laboratory?”

“He wanted us to concentrate on our schoolwork,” Kaspar said, reddening. “Over the last few years, our marks—”

“He'd become suspicious of everyone,” Waldemar interrupted. “He spent all his time in that damned cave of his. Our poor mother—”

“What we came here to ask you, Frau Svoboda, is this: Might you have those three pages? Might they be in this house?”

Looking from one boy to the other, basking in the glow of their combined attention, Marta wanted nothing so much as to provide them with the purpose they so craved. She came close to inventing some clue, fabricating some relic, if only to keep them sitting at her counter. But the boys were too clever to be taken in by any trick of hers. The younger one, especially, seemed to dissect her with those chalky eyes of his, as if she were no more than a sack of fat and gristle. She permitted herself to think about Ottokar for a moment, and about what he'd told her of his conflict with time, a struggle he'd often predicted would end in his death. If he'd shut his boys out, as they claimed, then he must have had cause. For this reason—and for other, less defensible ones—she let her head hang and said nothing.

There was, in fact, something she wasn't telling the boys, something that would have spared them and their future wives and children years of grief; but Marta had no gift of precognition. *Their innocence is what makes them beautiful*, she said to herself. *Let them hold on to their innocence awhile.*

"I'm sorry, boys," she said at last. "There's nothing I can give you."

Kaspar was already on his feet, murmuring apologies for having imposed; but Waldemar stayed as he was. Those eyes of his, disconcerting at the best of times, now slid from feature to feature of her wide and cheerful face as though searching for a way to pry it open. The shop had never felt so hideously still.

"You're lying, Frau Svoboda," Waldemar said slowly. "You're lying to us, you sausage-chewing sow."

Even Kaspar seemed startled by the venom in his brother's voice: he stepped hurriedly to the counter and pulled him up out of his chair. Waldemar put up no resistance, letting his older brother trundle him backward, his eyes resting on her like chips of gray slate. Marta stayed as she was. She felt incapable of movement. Nothing Waldemar did later, she writes in her journal, came as a surprise to her after that visit. Four decades on, when the long war had ended and the camps had been emptied and word of the Timekeeper's experiments began to trickle back to Námestí Svobody, Marta would be the only one in town who wasn't shocked. She'd known ever since that visit, she declared to whoever would listen. She'd seen the future in the blankness of those eyes.

"I understand you, Frau Svoboda," Waldemar said. "I understand how you think. But that isn't the same as forgiveness."

"Don't listen to him, please," Kaspar stammered, hauling his brother out into the street. "I have no idea what he's jabbering about."

Marta knew quite well, but she said nothing.

* * *

They found Borofsky on a chaise longue in the smoking room, with Karl Wittgenstein on one side and Sonja's father on the other, each of them clutching an unlit cigar. "The very boy we want!" Professor Silbermann bellowed, with a heartiness that took Kaspar aback. "*Fire*, Herr Toula, if you'd be so kind! A touch of the primordial spark!"

Kaspar obliged them with trembling fingers, thanking chance—and fate, and even Providence, for the sake of comprehensiveness—that he'd brought his matches along. His encounter with the maestro hadn't shaken him unduly, but Karl Wittgenstein intimidated even his own children, and Hermann Borofsky was known far and wide as a wunderkind. He'd won the Paris Prize for mathematics at the age of eighteen, and now, in his thirties, was rumored to be testing the spatial implications of the Michelson-Morley experiment in a specially light- and soundproofed chamber beneath the Physikhalle in Göttingen. After lighting the cigars, Kaspar hovered a half step behind Silbermann's armchair, making clear, as politely as possible, that he had no intention of leaving.

They were discussing a young man from the provinces—a difficult and eccentric physics prodigy—who'd developed a preposterous new theory. Kaspar's legs began to buckle as he listened. A curious certainty took hold of him: a sensation akin to clairvoyance. He had no need to hear the young man's name.

"Explain to me, Hermann, if you would," Wittgenstein growled, "how the universe can take on shapes we can't perceive."

"I'm speaking purely mathematically, you understand," Borofsky replied in his pebbly Russian accent. "But this young man—this boy, really—seems to have arrived at his ideas without using mathematics at all."

"All the more reason to be skeptical," Silbermann interrupted. "Not only does the theory—if you *must* call it that—countermand Newton, it flies in the face of basic common sense."

Borofsky puffed at his cigar. "Unfortunately, Professor, the mathematics of his theory work out beautifully."

Silbermann replied with a figure of speech that Kaspar was amazed to hear him use. "If neither time nor space is absolute, Herr Borofsky, you're

knocking physics back to Ptolemy, if not to Aristotle himself. We might as well be Hindus, living on an earth supported by six white elephants. We might as well be floating, all of us, inside a soap bubble!”

“That’s entirely possible.”

“I’m waiting, Hermann, for your explanation,” Wittgenstein said tersely.

“My apologies, Herr Wittgenstein. I’ll try to frame the idea as free of mathematics as possible, if you’ll indulge me.”

“By all means.”

“Let’s consider time in geometric terms. If x equals the longitude, y equals the latitude, and z equals the *altitude* of a given event’s location in space, then an additional coordinate—let’s call it t —could be said to describe its position in time. Each of these coordinates, needless to say, could easily be moved about, simply by addition or subtraction.” He stopped for an instant, as if at a sudden memory, then turned without warning to Kaspar. “The fourth dimension, in other words, is as mutable as any of the others.”

“*Four* dimensions now, is it?” Silbermann cut in.

Wittgenstein cleared his throat. “You must realize, my dear Hermann, that what you’re saying sounds absurd.”

“Think of this evening’s party,” Borofsky went on, unfazed. “Your house stands at the intersection of Alleegasse and Schwindgasse; the intersection of those two streets provides us with our x and y coordinates. Furthermore, since we are gathered on the second floor above the ground, ‘second floor’ shall serve us as coordinate z . We have now fixed this event in space, in three dimensions.”

“Well said!” Silbermann muttered. “Here we sit, dead on target, with no earthly need for a fourth.”

“That’s where my distinguished colleague is mistaken, I’m afraid. The invitation for tonight’s festivities read ‘Palais Wittgenstein, Alleegasse and Schwindgasse, second-floor apartments, *at seven o’clock in the evening.*’” He shot Kaspar a wink. “Seven o’clock, gentlemen, was this party’s coordinate in the fourth dimension. And it was every bit as necessary—as I’m sure our host will agree—as the preceding three.”

Karl Wittgenstein was not a man given to laughter, but he was laughing now. “I agree wholeheartedly, Professor Borofsky. It was highly agreeable to have our guests arrive tonight, and not tomorrow morning.”

Silbermann's mien, meanwhile, had grown steadily darker. "The simple fact, gentlemen, that time *can* be viewed in such terms doesn't mean that it *must*. The idea that the speed of light should be the same for every observer, no matter how fast that observer himself may be traveling, is simply—"

"It's simply the only explanation for the results of the Michelson-Morley experiment," Borofsky broke in impatiently. "Time and space will have to bend a little, I'm afraid." He turned to their host. "This young man is a genius, Herr Wittgenstein—mark my words. He'll be hailed by the world as the greatest scientific mind of the century."

No one spoke for a moment.

"And what about the young man himself?" Wittgenstein said finally. "Does he agree with your lofty opinion?"

"I couldn't say, Herr Wittgenstein. Thus far he's worked in obscurity. He hasn't even taken his degree."

"Excuse me, please," Kaspar heard himself stammer. "Pardon the interruption, but I believe I know the man you're speaking of."

He stepped forward stiffly, automatically, like a mechanical toy, and drew in a whistling breath. It was the greatest moment of his duration to date, and the most terrifying. An eccentric young prodigy from the provinces, heretofore unknown, who'd developed a preposterous new theory. The ceiling seemed to bow toward him, its gilded fretwork low enough to touch; the rushing in his ears might have been the music of chronology itself. Wittgenstein and Borofsky sat as if trapped in amber, their mouths slightly open, their eyes round as coins. The floor was now Kaspar's and he took it boldly. What he had to say was perfectly straightforward.

"I know the man of whom you're speaking," he repeated. "I'm privileged to inform you, gentlemen, that he is my brother."

His words fell on the men like a blow. The look on their faces was hard to interpret, but it might very well have been awe. Their cigars hung slackly from their gaping mouths.

At last Silbermann spoke. "A small misunderstanding, I'm afraid."

"What in blazes?" Wittgenstein got out at last. "Who is this person, Ludwig? Is he out of his wits?"

"My name is Kaspar Toula, sir. Waldemar Toula, as I've already mentioned—"

“Boy,” Borofsky said calmly, “the man we are discussing is a former student of mine at the Technical University in Zürich. Not your brother, unless I’m very much mistaken.”

“But the theory you describe,” Kaspar said, fighting for breath. “It must surely derive from the Accidents—I mean to say, the Lost—”

“It does nothing of the sort,” said Silbermann. “It’s a theory, not yet published, which Professor Borofsky refers to as ‘special relativity.’”

“I see,” answered Kaspar, though his voice made no sound. “I see that now. Yes, of course. Thank you kindly.” He bowed to all three men, who continued to goggle in astonishment, then promptly made his excuses to the sisters Wittgenstein, and to Sonja, and to everyone else he met on his way to the landing, then left as quickly as his shaking legs would take him. Before his feet had touched the pavement he was running.

* * *

ENZIAN AND GENTIAN had just celebrated their birthday—an orgy of Bavarian cream and marzipan at which no expense was spared—when Hitler’s Wehrmacht arrived at the gates to the city, politely requested the key, and received it with an ingratiating flourish. Vienna in ’38 was no longer the glistening pudding, studded with exotic candied fruits, that it had been in the years of its prime—but the Führer discovered, to his profound satisfaction, that it practically melted on his tongue.

The Toula-Silbermanns watched the victory procession from the mezzanine balcony of their apartment—close enough, as Kaspar’s father-in-law put it, “to trim your whiskers on the bayonets.” The phalanxes of uniformed torsos, extending up the Ringstrasse as far as the eye could see, were impressive enough; but the fervor of the crowd was grander still. Teenagers flung confetti; couples kissed in the street; men sang ardently along with songs they didn’t know the words to yet; and everywhere that stiff-armed, armpit-exposing, supremely unsavory salute. In terms of pure spectacle, that tremendous parade was unsurpassed in the city’s three-thousand-year history: a whirling *laterna magica* of jet black and scarlet, submission and patriotism, sweating men and fawning women, eros and repression, brotherly feeling and hate. And at the navel of it all, at its heroic center, Waldemar von Toula—all two hundred kilos’ worth—sat artfully arranged in the back of a Daimler convertible.

He was mountainous now, more massive even than Reichsmarschall Goering, and his spectacles had been replaced by a cobalt-tinted monocle on a length of silver cord. He was squinting blandly out into the crowd, searching for familiar faces, but his gaze never rose to the level of his brother’s balcony. The family looked on in silence as the Daimler rolled past; even the twins seemed momentarily abashed. Sonja stood at the railing, ashen-faced and white-knuckled; Kaspar huddled behind her, staring out through his fingers, contending with actuality at last. But it was one Felix Ungarsky—Trotskyist agitator, occasional pimp and current tenant of the yellow divan—who put the collective feeling into words.

“I couldn’t possibly eat as much dinner,” Ungarsky growled into his beard, “as I’d like to be able to puke.”

*

*

*

Kaspar's immediate reaction upon coming home and learning what had happened was to take up his coat from the banister—the very same spot, Sonja noted, where Waldemar's jacket had hung—and return the compliment without delay. His brother had left no card, no telephone number, no clue as to his whereabouts, but for once my grandfather was resolute. Perplexing as Waldemar's visit had been, the malice behind it was as clear as Bohemian glass.

The SS, in those first heady days of the Anschluss, hadn't yet commandeered the Italianate hotel on Morzinplatz that would serve as its den for the next seven years: its interim quarters, when at last Kaspar found them, turned out to be decidedly less grand. A cast-iron stair led up the rear wall of the Bundesverkehrsamt—the Viennese equivalent of the Department of Motor Vehicles—to a spacious but badly lit warren of rooms, already stuffed to the rafters with stacks of mildewed files and plywood crates. The disorder of the place ought to have reassured my grandfather, but somehow it had the opposite effect. Anything might happen in a system this entropic, he found himself thinking. A person—or at least that person's dossier—might easily disappear without a trace.

Within weeks of Kaspar's visit, the nerve center of the Gestapo would be transmuted into an occult fortress, sequestered behind its bureaucratic façade like a tarantula hidden in a filing cabinet; but on that particular afternoon—March 19, 1938, day seven of the post-Austrian era—Kaspar entered magically unchallenged. Young men in squeaking boots and fastidiously creased uniforms brushed past him in the hallway, neither returning his greeting nor meeting his eye. No one asked him his business until he arrived at a broad, skylit foyer at the labyrinth's center, empty save for a row of undersized chairs and a desk that looked pilfered from a headmaster's office. A bald and rat-faced goblin slouched behind it, collating stacks of curling mimeographs. It wasn't until the goblin glanced up from his paperwork, however—after what seemed a full hour—that Kaspar was able to place him. He was none other than Gustav Bleichling, proud owner of Sigismund the terrier.

“Good afternoon,” said Kaspar curtly.

“You have the wrong floor,” Bleichling answered, still shuffling his papers. “The Motor Vehicle Department—”

“We've met before, sir, if I'm not mistaken. The first time was at Trattner's *kaffeehaus*.”

The mention of Trattner's had a curious effect on Bleichling. He sat bolt upright, as if he'd been poked in the ribs, and raised his right arm in a cramped, defensive motion; just as quickly, however, he recalled where he was, and transformed the gesture into a salute. "You'll have to pardon me, comrade. Those were thrilling days—superlative days!—but occasionally a face or two escapes me. I recall you now, of course. *Sieg Heil.*"

"My name is Kaspar Toula. I've come to see my brother."

Bleichling's right arm sank slowly, seemingly of its own accord, and came to rest against the cluttered desktop. "You couldn't see him now," he said inflectionlessly. "If you'd be so kind as to write down your address—"

"Why can't I see him now? Is he not here?"

Bleichling hesitated. "He's asleep."

"It's four in the afternoon, Herr Bleichling."

A smile stole over Bleichling's soggy features. "You haven't seen your brother in quite some time, Herr Toula. He may have habits you are not familiar with." He glanced slyly over his shoulder, toward a small metal door, half-hidden behind a row of cabinets. "It's his custom to rest after an interrogation session, especially a long and fruitful one. He puts so much into his work, you see."

Kaspar returned Bleichling's insipid stare, unsure how to respond. He couldn't imagine why the little man should share information so freely—and with *him*, of all people—unless he was simply a fool. The timing of Waldemar's movements didn't correspond to what Bleichling was telling him, either. Not unless he'd gone directly—

"What's the name of the suspect?"

"I'm sorry?"

"The man my brother was questioning. Tell me his name."

Bleichling's smile sharpened. "My apologies, Herr Toula! I assumed he was the reason that you'd come. A natural assumption, given the circumstances."

"What circumstances?"

"Why, that he arrived here from your own residence, of course. He took pains to make clear that he wasn't your butler.

*

*

*

Sonja was waiting at the street door when Kaspar brought Ungarsky home, so that he was momentarily convinced that his wife possessed the gift of second sight; but he soon realized that she'd been standing in that exact spot, straight-backed and expectant, the entire time he'd been away. The twins watched impassively from the mezzanine balcony as their father and mother conjured a phantom out of the hired car's backseat. The phantom wore nothing but his socks and underclothes, and his face—once rakishly whiskered—was naked and pale. He moved haltingly and stiffly, straining his shorn gray head forward, like a newborn pigeon knocked out of its nest.

Once they'd brought him upstairs, Ungarsky allowed himself to be laid lengthwise across the divan, then craned his neck to scan the floor around him. When he'd found what he was looking for, he sighed contentedly and let his eyes fall closed. "Praise Jesus," he whispered. "Those damn wingtips cost me a fortune."

He said nothing more until morning, when Sonja brought him a tray of ladyfingers and a cup of weak black tea. The entire family was in attendance, maidservants included. Ungarsky sipped his tea gratefully, looking only at Sonja, then fumbled feebly at his undershirt. He'd slept in his clothes—he'd begged not to be touched—and Sonja had let him be, ragged and foul-smelling though he was. But now a sight was disclosed that brought gasps from the children: a cruciform bruise, sharp and black as a stencil, extending from his breastbone to his belly.

The twins were whisked out of the room at once; Mama Silbermann—who'd fallen into a swoon—was revived with ammonium carbonate. Scissors were fetched from the kitchen. Kaspar cut the undershirt free, muttering and perspiring like a surgeon; Ungarsky, for his part, observed the proceedings at a slight but definite remove, as though the injury were no concern of his. Sonja began to suspect, as she gripped his slack hand, that their guest no longer had his wits about him. But when he spoke his voice was sure and calm.

"They took me to a room with a chair in it. A straight-backed armchair with a slotted steel base. Very modern. Nothing else in there, not even a table. A narrow green door, like the door to a closet. Sometimes I could hear the other one—Kalk—talking outside the door. I couldn't make out what he said. It doesn't matter." Ungarsky hesitated. "It doesn't matter, does it?"

"It doesn't matter, Felix," Sonja whispered.

"What happened then?" said Kaspar, keeping his voice as deliberate as he could manage. Ungarsky's shirt lay pinned beneath him now, revealing the

wound in all its grisly glory. It looked like the beginning of a blueprint, or a crudely scrawled target, or a butcher's X traced on a hunk of meat.

"He stood me up against the wall. He was watching me closely, squinting and scratching his chin, as if I were some sort of bug that he'd caught. Idiot that I am, I told him so."

"*Ach!* Felix," said Sonja.

"Kalk came in with a man I hadn't seen before, carrying a razor and a basin of hot water. He told me to get on my knees and tip my head back as far as I could. I nearly wet myself with fright, but Kalk explained that the Standartenführer wanted a better look at my face. The man was a barber—and a skilled one, as you see." Ungarsky held up his chin. "I've never had a more accomplished shave."

He waited a moment, as if to hear the family's opinion. No one in the parlor said a word.

"The Standartenführer thanked the barber, closed his eyes until Kalk had escorted him out, then turned to me. 'I hate being made to wait, Herr Ungarsky,' he said. 'I suffer, among other things, from a condition known as *expectandophobia*. Can you guess what that condition is?' I shook my head. 'Expectandophobia, Herr Ungarsky, is a morbid fear of being made to wait.' He laughed at that, and I did my best to laugh with him, which sent him into full-blown hysterics. Then he told me to lie down."

At this point Frau Silbermann was ushered out of the room by the professor. Ungarsky lay back on the couch and watched them go.

"There was nothing in the room but that chair, as I've said. Once I was laid flat on the floor he dragged it over. Then he asked me a question—the only serious one he asked in all that time."

"What did he ask?" said Kaspar.

"I didn't understand at first, so he repeated it. 'Did you know, Herr Ungarsky, that the laws of physics, from the standpoint of mathematics, acknowledge no difference between future and past?' When I told him I didn't, he nodded at me in a friendly way. 'The question was a rhetorical one,' he said. Then he set the chair on my chest and sat down on it."

Sonja let out a muted groan and looked at Kaspar. Ungarsky went on, his voice formal and bright, like someone reading from the morning paper.

"'I'm going to keep you in this room for exactly forty-three minutes,' the Standartenführer told me. I asked him what would happen after that, and he

said—” Ungarsky turned to Kaspar. “You’re not going to credit this, Herr Toula, but I swear that it’s true.”

“Don’t worry about me, Felix. Tell us what he said.”

“‘In forty-three minutes,’ the Standartenführer told me, ‘my brother will arrive, and Scharführer Bleichling—whom you met on your way in, I believe—will deliver you into his care.’”

All eyes went to Kaspar, but Kaspar kept still. He kept still because his brain was turning cartwheels in his skull. Sonja urged Ungarsky to go on.

“‘When *that* comes to pass,’ the Standartenführer said, ‘I want you to relay a message for me. Would you do me that kindness?’ I had no breath to answer but he didn’t seem to mind. ‘Unlike the laws of mathematics, the laws *I* represent—the laws whose envoy *I* am—distinguish past from future very plainly. The last twenty years have belonged to my brother; the future, by contrast, is ours. I shared something of my “lost time” theory with my sister-in-law this afternoon; but a theory without proof is merely talk. Someday soon I hope to give a demonstration.’ The Standartenführer shifted his weight in the chair as he said this, and watched me as I fought to catch my breath. ‘Do you think you can remember all that, Herr Ungarsky? I have no doubt you can.’ He took out his watch. ‘We have forty more minutes to practice.’”

XII

NOW WOULD BE the point in this history, Mrs. Haven, to recount the details of my grandfather's role in the Viennese resistance: the first Ungarsky-brokered contact, the meetings in shuttered rooms and city parks, and the progressively more desperate acts of sabotage; then the inevitable imprisonment and torture, deportation in an unmarked railway car, and death in some sun-dappled Polish forest.

You won't find any of that in this history, however, because none of it ever took place.

To be fair, Kaspar had his family to think of, and the Viennese resistance

—valiant though it undoubtedly was—chiefly confined itself to tax evasion. Contrary to his own opinion, my grandfather was no simple coward, as his visit to the Gestapo HQ proves; but he was no longer young, and patriotism turned his stomach, and Waldemar's triumphant return had changed him permanently. His brother's madness was now the state religion, after all, with the weight of Greater Germany behind it. The grotesqueness of this notion—of this *fact*, he reminded himself—fastened itself to his mind like a leech after his visit to the Bundesverkehrsamt, and he could find no rational way to overcome it.

It was Sonja—to everyone's surprise but her husband's—who first suggested that they emigrate. She felt none of the mixed emotions Kaspar suffered under, labored under none of his confusion: she wasted no time trying to make sense of what was happening. And it was pointless for Kaspar to try to persuade her that his brother posed no genuine danger, at least not to them. He no longer believed it himself.

Once the decision was made, Sonja brooked no delay. Kaspar watched helplessly, struggling to stifle his panic, as she dismantled their asylum brick by brick. Not for her the classic refugee's dilemma of what to take and what to leave behind: the house and everything in it was a relic of a bygone age, and Sonja wasn't given to nostalgia. The most valuable furniture—the yellow divan included—was put up for auction in Vienna's Dorotheum; the rest was given to friends and acquaintances and neighbors, until the family was eating off newsprint and sleeping on blankets laid out on the floor.

Kaspar was far from alone in believing her actions extreme—even Ungarsky entreated her to reconsider—but he knew better than to hope to change her mind.

By the time the *ism*-ists began to disappear—quietly and without any fuss, as though they’d been called away on pressing foreign business—the Toulas were in possession of a complete set of exit visas from the German Reich. Buffalo Bill had cabled to assure them of his patronage (including, among other things, a furnished one-bedroom apartment on a street called Chippewa, which Sonja thought sounded delightful), and passage had been booked on the *Comtesse Celeste*, a midsized steamer out of Genoa. “Every minute spent here is a minute we’ve lost,” she’d exclaim when she caught Kaspar dragging his feet. “A brand-new life awaits us on the prairie!”

The prairie was never far from Sonja’s thoughts in those last weeks. She assumed—reasonably enough—that the city of their destination, fabled gateway to the Middle West, had been named in honor of its herds of bison. She imagined Buffalo as a kind of all-purpose boomtown, a sequestered San Francisco on a sapphire-colored lake, where cattle were driven down Main Street, captains of industry rubbed shoulders with emancipated slaves, and an honest man could die a millionaire. Though my grandfather had his doubts on a number of these points, he decided, as a *kavalier*, to keep them to himself. The prospect of emigration remained fantastical to him, unreal and unlikely; but no more so than any other prospect did. *She’ll be disappointed soon enough*, Kaspar thought. *There isn’t any hurry.*

* * *

Three days before their planned departure, Kaspar was sitting on a pillow in the gutted parlor, contemplating an oval of brighter paper where a mirror had once hung, when Enzian appeared in the doorway. She regarded him briefly with her lusterless eyes—almost as if she were considering his feelings—before delivering the news she’d come to tell.

“Mother’s in the toilet,” she announced.

“What’s that, *Schätzchen*? In the toilet, is she?”

Enzian nodded. “Something’s coming out of her mouth.”

There was nothing in his daughter's voice or expression to account for the dread that gripped Kaspar as he leaped to his feet—but as soon as he caught sight of his wife on the floor, resting her cheek against the bowl of the toilet as if she were drunk, he understood that it was justified.

Once, as a boy, watching his grandmother lying on her deathbed, he'd come to feel that her saintly expression was obscene in light of her suffering; now Sonja's face was lit by that same mild, sepulchral glow. The front of her linen chemise—one of seven she'd bought to bring to the New World—was bisected by a cord of blood and sputum. When he spoke her name she caught him by the wrist.

"I seem to have come down with something, Kaspar. Some kind of a chill."

Kaspar spoke her name again and knelt beside her. Her grip on his wrist relaxed slightly.

"I'd like to stay here for a while, if you don't mind. The porcelain is so cool against my cheek."

When a doctor was summoned—Yitzak Bauer, a childhood friend of the professor's—he reached a diagnosis before his coat was off. "Tuberculosis," he announced, in the bored tone of voice physicians reserve for bad news. "There'll be no *Comtesse Celeste* anytime soon, I'm afraid. Geronimo and Jesse James will have to wait."

To the end of his duration, my grandfather would still visibly flinch when he confessed to the relief he'd felt at Bauer's diagnosis. There was anxiety as well, of course—TB was not to be taken lightly—but at least the condition had developed in Vienna, the medical capital of Europe, and not in some trigger-happy American backwater where the snake-oil peddlers outnumbered the physicians. The more Kaspar considered it, the more convinced he became that this apparent setback was a blessing in disguise. It was true that he'd resigned his post at the university, and that their lease was about to expire; but their account at the Volksbank was surpassingly healthy, and they had plenty of friends in the city. Why change continents, he told himself, when it was so much easier to change one's mind?

With this thought percolating in his brain, Kaspar set out one

August morning—slightly nervous, perhaps, but confident, all things considered—to have lunch with his brother at Trattner’s. He’d spoken with Waldemar directly this time, and the exchange had been cordial in the extreme. He himself had been the one to suggest the location, intending it both as an olive branch and as a harmless joke; his brother had praised their goulash and suggested one o’clock.

Saint Stephen’s Cathedral was tolling the hour when Kaspar arrived, slightly short of breath but otherwise composed.

In accordance with C*F*P’s stage directions, Waldemar was sitting at the same marble-topped table as sixteen years previous, sipping from the same fluted cup, attended by the same enticing Serb. Kaspar was amazed to see her and was on the verge of stammering that she hadn’t changed a bit since 1922 when he saw that she was a different Serb entirely. Waldemar smiled as he shook Kaspar’s hand. “We ought to kiss each other on both cheeks, I suppose,” he said with a laugh, though the laugh he gave made very little noise.

“Well!” Kaspar said as his coffee arrived. It arrived without warning, impossibly quickly, which heightened the sense of predestination he’d been gripped by from the instant he’d sat down.

“Well!” echoed Waldemar, apparently as tongue-tied as he was. But that wasn’t right, either—there was nothing tongue-tied about Waldemar. He was simply waiting, serene and all-powerful, for Kaspar to try his first gambit.

“You look different,” said Kaspar, regretting it instantly. “Fatter, you mean.”

“Not at all!” But of course he was fatter. “I suppose so, yes.

But I meant
—I meant the
rest of it.”

“The rest of
it?”

“Your monocle, for example.”

Waldemar nodded. “I’m not wearing my monocle.”

“My wife must have mentioned it,” Kaspar said, then began coughing fiercely. He hadn’t meant to bring her up so soon.

“Ah,” said Waldemar, in a different tone of voice. “Your wife.”

“That’s right,” Kaspar answered. “Sonja Toula. Your sister-in-law.” Then

—suddenly, too soon—he was pleading his case, setting prudence and decorum aside, appealing to Waldemar’s sense of conscience and of charity and to various other senses he very much doubted his brother possessed, letting his voice crack like an adolescent’s and the tears run freely down his cheeks in the hope that they might gratify his enemy. It was the longest speech he’d ever made outside a lecture hall, and the most eloquent he’d made in any setting. When he was done his brother nodded amiably, as if in acknowledgment of a well-turned somersault, and made a cryptic gesture to the Serb.

“I can’t extend my protection to Fräulein Silbermann at this time.”

“She’s my *wife*, Waldemar,” Kaspar hissed. “And I’m not asking you to extend her your protection. I’m asking you to refrain from hauling her off to your chamber of horrors, like you did to poor Felix Ungarsky.”

“That’s true, I suppose,” said Waldemar. “But when all is said and done, *Bruderchen*—and it will be very soon—it amounts to much the same thing, does it not?”

A silence fell, leisurely and fatal, during which my grandfather gaped at his brother in an excess of astonishment and loathing and his brother sipped the dregs of his *mélange*.

“What are you saying to me?” Kaspar got out finally. “Are you telling me that we should disappear?”

“That’s for you to decide. I’ve done all that I can.” “What the hell does that mean?”

Waldemar heaved a good-natured sigh. “I got you those exit visas, didn’t I?”